

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA PODNIKOVÉHO MANAŽMENTU

Evidenčné číslo: 104002/B/2022/36122167630903812

PODPORA MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKOV
Z FONDOV EURÓPSKEJ ÚNIE

Bakalárska práca

2022

Samuel Michalčík

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA PODNIKOVÉHO MANAŽMENTU

PODPORA MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKOV
Z FONDŮ EURÓPSKEJ ÚNIE

Bakalárska práca

Študijný program: Ekonomika a manažment podniku

Študijný odbor: Ekonomika a manažment

Školiace stredisko: Katedra podnikovo hospodárska

Vedúci záverečnej práce: PhDr. Ing. Sylvia Bukovová, PhD.

Bratislava 2022

Samuel Michalčík

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som bakalársku prácu *Podpora malých a stredných podnikov z fondov Európskej únie* vypracoval samostatne s pomocou svojej školiteľky PhDr. Ing. Sylvie Bukovovej, PhD. a uviedol som všetku použitú literatúru.

Bratislava, 4.7.2022

Pod'akovanie

Pod'akovanie smerujem svojej školiteľke PhDr. Ing. Sylvii Bukovovej, PhD. za ochotu, rady, pomoc a zodpovedané otázky k mojej téme.

ABSTRAKT

MICHALČÍK, Samuel: *Podpora malých a stredných podnikov z fondov Európskej únie*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta podnikového manažmentu, Katedra podnikovohospodárska. – Vedúci záverečnej práce: PhDr. Ing. Sylvia Bukovová, PhD. – Bratislava FPM, 2022, 64 s.

Cieľom bakalárskej práce je vymedziť a charakterizovať MSP v SR, identifikovať možnosti ich podpory s dôrazom na podporu z fondov EÚ a následne aplikovať získané teoretické poznatky v praxi. Bakalárska práca sa skladá z teoretickej a praktickej časti. Teoretická časť práce sa venuje súčasnému stavu riešenej problematiky doma a v zahraničí, pričom sa zameriava na členenie malých a stredných podnikov, bližšie špecifikuje výhody a nevýhody týchto podnikov, význam malých a stredných podnikov, súčasný stav na Slovensku, bariéry rozvoja malých a stredných podnikov a tiež rieši štandardné a alternatívne možnosti financovania a finančnej podpory malých a stredných podnikov. Praktická časť predstavuje spoločnosť bioTomal s.r.o, v rámci ktorej sa bude realizovať SWOT analýzu silných a slabých stránok spoločnosti, jej príležitosti a ohrozenia, vyhodnotí sa už prebehnutý projekt na získanie podpory a navrhne ďalší projekt, ktorý by spoločnosť v ďalších rokoch mohla realizovať. V závere svojej bakalárskej práce budeme odpovedať na vopred stanovené výskumné otázky a následne odporučíme návrhy a opatrenia, ktoré by mohli viesť v skúmanej firme k ďalším úspešným projektom podpory.

Kľúčové slová: malé a stredné podniky, podpora, eurofondy, bioTomal s.r.o.

ABSTRACT

MICHALČÍK, Samuel: *Support for small and medium-sized enterprises from European Union funds.*—University of Economics in Bratislava. Faculty of business management, Department of Business Administration. – Thesis supervisor: PhDr. Ing. Sylvia Bukovová, PhD. – Bratislava FPM, 2022, 64 p.

The aim of the bachelor's thesis is to define and characterize SMEs in the Slovak Republic, to identify the possibilities of their support with an emphasis on support from EU funds, and then to apply the acquired theoretical knowledge in practice. The bachelor thesis consists of a theoretical and a practical part. The theoretical part of the work is dedicated to the current state of the problem at home and abroad, focusing on the breakdown of small and medium-sized enterprises, specifying the advantages and disadvantages of these enterprises, the importance of small and medium-sized enterprises, the current situation in Slovakia, barriers to the development of small and medium-sized enterprises and also deals with standard and alternative options for financing and financial support for small and medium-sized enterprises. The practical part presents the company bioTomal s.r.o., within which a SWOT analysis of the company's strengths and weaknesses, its opportunities and threats will be carried out, an already completed project for obtaining support will be evaluated and we will propose another project that the company could implement in the coming years. At the end of our bachelor's thesis, we will answer predetermined research questions and then recommend proposals and measures that could lead to further successful support projects in the company under investigation.

Keywords: small and medium enterprises, support, Eurofunds, bioTomal s.r.o.

Obsah

Úvod	8
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	9
1.1 Vymedzenie malých a stredných podnikov v podmienkach Slovenskej republiky a v zahraničí	11
1.2 Výhody a nevýhody malých a stredných podnikov	15
1.3 Súčasný stav MSP v SR	16
1.4 Bariéry rozvoja malých a stredných podnikov	20
1.5 Štandardné a alternatívne možnosti financovania MSP	23
1.6 Fondy a programy EÚ vytvorené pre podporu MSP	26
2 Cieľ práce	32
3 Metodika práce a metódy skúmania	34
3.1 Charakteristika objektu skúmania	34
3.2 Pracovné postupy	36
3.3 Spôsob získavania údajov a ich zdroje	38
3.4 Použité metódy vyhodnotenia a interpretácie výsledkov	39
4 Výsledky práce	40
4.1 Hospodárske výsledky spoločnosti bioTomal s.r.o.	40
4.2 Vyhodnotenie realizovaných projektov spoločnosti bioTomal s.r.o.	42
4.3 SWOT analýza	45
4.4 Žiadosť o podporu projektu fotovoltickej elektrárne	47
4.5 Návrh projektu fotovoltickej elektrárne	50
5 Diskusia	53
5.1 Zhodnotenie dotačnej problematiky	54
5.2 Zhodnotenie návrhu opatrenia	54
Záver	56
Zoznam použitej literatúry	58
Prílohy	62

Úvod

Predkladaná bakalárska práca sa zaoberá malými a strednými podnikmi, ich financovaním a podporou z Európskych fondov. Zo všetkých typov podnikov práve malé a stredné podniky sú tie, ktoré majú najväčšie zastúpenie v Európe a zohrávajú veľmi dôležitú rolu v národnom hospodárstve. Tento typ podnikov však nedisponuje tak vysokým finančným kapitálom ako napríklad väčšie podniky, tým pádom musia veľa krát svoju podnikateľskú činnosť financovať z cudzích zdrojov. Cudzie zdroje majú taktiež obmedzené práve v dôsledku ich veľkosti.

Cieľom bakalárskej je vymedziť a charakterizovať MSP v SR, identifikovať možnosti ich podpory s dôrazom na podporu z fondov EÚ a následne aplikovať získané teoretické poznatky v praxi. Zámerom bakalárskej práce je predložiť vo vybranej spoločnosti návrh financovania projektu z Európskej únie, posúdiť a zhodnotiť efektívnosť tohto projektového zámeru pri využití dotácií z fondov EÚ v kontexte poznatkov o spôsoboch a možnostiach čerpania dotácie z fondov EÚ a posúdenia investičných možností firmy s využitím analýzy trhu, konkurencie a vonkajších faktorov ovplyvňujúcich jej chod.

Bakalárska práca sa skladá z teoretickej a praktickej časti. Teoretická časť práce sa venuje súčasnému stavu riešenej problematiky doma a v zahraničí, pričom sa zameriava na členenie malých a stredných podnikov, bližšie špecifikuje výhody a nevýhody týchto podnikov. Ako ďalšie je spomenutý význam malých a stredných podnikov, súčasný stav na Slovensku, bariéry rozvoja malých a stredných podnikov a tiež rieši štandardné a alternatívne možnosti financovania a finančnej podpory malých a stredných podnikov.

V praktickej časti bakalárskej práce najprv predstavíme predmet svojho výskumu, a to spoločnosť bioTomal s.r.o. V tejto spoločnosti budeme realizovať SWOT analýzu silných a slabých stránok spoločnosti, jej príležitosti a ohrozenia, vyhodnotíme už prebehnutý projekt na získanie podpory a ďalej navrhujeme ďalší projekt, ktorý by spoločnosť v ďalších rokoch mohla realizovať. V závere bakalárskej práce budeme odpovedať na vopred stanovené výskumné otázky a následne odporučíme návrhy a opatrenia, ktoré by mohli viesť v skúmanej firme k ďalším úspešným projektom podpory.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Vznik, rast a rozvoj malých a stredných podnikov bol vo svete spojený hlavne s rastom nezamestnanosti, ktorá sa v druhej polovici 70-tych rokov minulého storočia pohybovala v priemere okolo 5 – 6%, postupne sa však zvyšovala až na 10%. V období 80-tych rokov minulého storočia sa začala venovať zvýšená pozornosť vytváraniu programov zameraných na vznik nových príležitostí pomocou priamej ale aj nepriamej podpory malého a stredného podnikania. Na Slovensku sa tento proces začal troška neskôr v dôsledku budovania trhovej ekonomiky až v 90. rokoch 20. storočia. MSP sa rozvíjali v jednotlivých krajinách rozdielne v závislosti od tradícií a ekonomických osobitostí jednotlivých krajín. Hlavné úlohy MSP sú nasledovné¹:

1. Vyrábajú špecializované produkty a poskytujú špecializované služby, ktoré nie sú ochotné vyrábať a poskytovať veľké podniky, lebo ich výroba je neefektívna,
2. Pomáhajú utvárať stredný stav, výraznú spoločenskú vrstvu, ktorej atribútom nie je iba vlastníctvo, ale aj určitý životný štýl.

V mnohých rozvinutých krajinách, napr. v Nemecku, USA alebo v Japonsku boli pre malé a stredné podniky položené základy legislatívy v 50-tych a 60-tych rokoch minulého storočia. V tejto súvislosti je veľmi významná tzv. Boltovská správa z roku 1971 (Veľká Británia), ktorá zmenila postoj k malým a stredným podnikom. Definícia podnikov, podnikateľov a podnikania v troch základných charakteristikách je známa ako Boltovská²:

1. Malé a stredné podniky majú relatívne malý podiel na trhu a prakticky nemôžu nijakým spôsobom (ako jednotlivé podniky) významnejšie ovplyvniť trh,
2. Malé a stredné podniky sú riadené vlastníckmi – podnikateľmi, rodinami vlastníkov, respektíve spoluvlastníctvom a nie sprostredkovane cez formálnu štruktúru manažmentu,
3. Malé a stredné podniky sú nezávislé podniky, netvorí časť iného väčšieho podniku.

Vymedzenie pojmov podnikateľ, podnikanie, podnik v našich podmienkach určuje obchodný zákonník. V duchu tohto zákona je podnikateľ:

¹ FETISOVÁ, E., VLACHYNSKÝ, K., SIROTKA, V. 2004. Financie malých a stredných podnikov. Bratislava: Edícia Ekonómia, 2004, s. 7. ISBN 80-890-4787-4

² STRÁŽOVSKÁ, E., STRÁŽOVSKÁ, L. 1999. Malé a stredné podniky. Bratislava: Ekonóm, 1999, s. 11. ISBN 80-225-1186-2

- Osoba zapísaná v obchodnom registri,
- Osoba, ktorá podniká na základe osobitných predpisov,
- Osoba ktorá podniká na základe živnostenského oprávnenia
- Fyzická osoba, ktorá vykonáva poľnohospodársku výrobu a je zapísaná do evidencie osobitného predpisu.³
- Osoba, ktorá podniká na základe iného než živnostenského oprávnenia,

Ďalším pojmom v OZ je podnik, ktorý je definovaný ako súbor hmotných ako aj osobných a nehmotných zložiek podnikania. K podniku patria aj veci, práva a iné majetkové hodnoty, ktoré patria podnikateľovi a slúžia na prevádzkovanie podniku alebo vzhľadom na svoju povahu majú tento účel slúžiť.

Tretím a zároveň posledným pojmom je podnikanie, ktoré sa definuje ako sústavná činnosť vykonávaná samostatne podnikateľom vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť s cieľom dosiahnuť zisk.

Malé a stredné podniky zohrávajú veľmi významnú rolu v našom ale aj celoeurópskom hospodárstve. Napríklad podľa zdroja Slovak Business Agency v našej krajine tvoria MSP až 99% z celkového počtu podnikateľských subjektov. Zároveň poskytujú pracovné miesta pre skoro 75% aktívnej pracovnej sily a sú súčasťou hrubej produkcie a tvorby pridanej hodnoty viac ako 50%. MSP okrem iného sú aj dobrým zdrojom nových technológií, prispievajú k zavádzaniu nových výrobkov na trh, k zvyšovaniu inovačných aktivít a k rozvíjaniu konkurenčného prostredia. Vytvárajú aj pracovné príležitosti, sú rýchlo adaptabilné a citlivo reagujú na zmenu.

V dôsledku pandémie zaznamenala slovenská ekonomika v roku 2020 pokles HDP, prvýkrát od hospodárskej krízy v roku 2009. Negatívne bol zasiahnutý aj sektor malých a stredných podnikov. V súvislosti s epidémiou je potrebné prijať rôzne proti epidemické opatrenia. Nárast počtu malých a stredných podnikov, ktorý nastal v poslednom desaťročí, sa zastavil. V roku 2020 zostal počet malých a stredných podnikov na Slovensku medziročne takmer nezmenený s nárastom len o 0,3 %. V roku 2019 sa počet malých a stredných podnikov zvýšil o 6,3 %.

³ ZAKONYPRELUDE. Zákon č.455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní . [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1991-455>

1.1 Vymedzenie malých a stredných podnikov v podmienkach Slovenskej republiky a v zahraničí

Význam pomenovania (malé a stredné podniky) sa začal na Slovensku riešiť až po roku 1990 v súvislosti s privatizáciou a transformáciou ekonomiky. Ich rozvoj bol podporený viacerými skutočnosťami ako napríklad:

- Oslobodením obchodných vzťahov
- Rozpadom veľkých štátnych podnikov v prvej veľkej privatizácii
- Návratom majetku v rámci reštitúcií

Aj napriek tomu stále do roku 1995 neexistovala samotná definícia malých a stredných podnikov, pretože bola zahrnutá do širšej definície podnikania, tak ako ju uvádzal Obchodný zákonník⁴. Avšak rastúci rozvoj malých a stredných podnikov vytvoril tlak na zavedenie samostatnej definície pre malé a stredné podniky. Až v roku 1999 bol prijatý zákon č. 231/1999⁵. Od dátumu 1.1.2000 sa malý podnik javil ako podnik, ktorý mal menej ako 50 zamestnancov a dosahoval ročný obrat do 77. miliónov eur alebo vykazoval v účtovnej závierke výsledok hospodárenia najviac 5 miliónov eur a bol ekonomicky nezávislý. Stredný podnik sa javil ako podnik, ktorý zamestnáva menej ako 250 zamestnancov a dosahuje ročný obrat najviac 40 miliónov eur alebo vykazuje v účtovnej závierke výsledok hospodárenia najviac 27 miliónov eur a je ekonomicky nezávislý. Vymedzenie malých a stredných podnikov sa tak stalo plne kompatibilným s odporúčaním Európskej komisie 96/280/EC⁶ to zároveň umožnilo porovnávanie dát o vývoji malých a stredných podnikov v SR a Európskej únii.

Za ekonomicky nezávislý sa pokladá podnik, ktorý:

- nemá podiel iných ako malých a stredných podnikateľov na základnom imaní alebo hlasovacích právach viac ako 25%.

⁴ SLOVLEX. Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov . [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/513/>.

⁵ SLOVLEX. Zákon č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci . [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1999/231/>.

⁶ OFFICIAL JOURNAL OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. *Council decision*. [online]. 1996 [cit. 2022-03-02]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/de/publication-detail/-/publication/775c1132-84a9-4a98-b50a-97ea94b119dd/language-en/format-PDFA1B>.

- nemá podiel takých malých a stredných podnikateľov, ktorých zakladateľmi sú iní ako malí a strední podnikatelia, na základnom imaní i a hlasovacích právach viac ako 25%.

Na základe zavedenia nového systému porovnávania malých a stredných podnikov bolo v roku 2004 zrušenie ustanovenie zákona č. 231/1999 /zrušený bol zákonom č. 203/2004 o štátnej pomoci v znení neskorších predpisov⁷⁾ V súčasnosti sa uplatňuje už len členenie podľa odporúčania Európskej komisie 2003/361/EC⁸⁾, s účinnosťou od 1.1.2005.

Je zrejmé, že na určenie veľkosti firmy môžeme použiť mnoho znakov. Preto existujú rôzne názory na stanovenie kritérií pre klasifikáciu spoločností do veľkostných kategórií mikro, malých, stredných alebo veľkých podnikov. Veľkosť spoločnosti sa však zvyčajne určuje na základe počtu zamestnancov, ročného obratu a celkovej ročnej súvahy. Tieto normy sú založené na klasifikáciách odporúčaných Európskou komisiou. Ide najmä o odporúčanie Európskej komisie. 2003/361/ES, ktoré nadobudlo účinnosť 1. januára 2005, ktoré klasifikuje veľkosť spoločnosti podľa nasledujúcej tabuľky:

Tabuľka 1 Charakteristika podnikov

Kategória podniku	Počet zamestnancov (hlavné kritérium)	Ročný obrat (vedľajšie kritérium)	Ročná bilančná suma (vedľajšie kritérium)
Mikro podnik	1 až 9	≤ 2 000 000 €	≤ 2 000 000 €
Malý podnik	10 až 49	≤ 10 000 000 €	≤ 10 000 000 €
Stredný podnik	50 až 249	≤ 50 000 000 €	≤ 43 000 000 €

Zdroj: www.podnikajte.sk

Kvantitatívna charakteristika je v literatúre doplnená aj kvalitatívnymi charakteristikami o podnikateľoch⁹⁾ a to :

⁷⁾ SLOVLEX. Zákon č. 203/2004 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci v znení neskorších predpisov a o zmene niektorých zákonov . [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/203/>

⁸⁾ OFFICIAL JOURNAL OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. *Commission recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises*. [online]. 2003 [cit. 2022-03-03]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:en:PDF>.

⁹⁾ CIBÁKOVÁ, V., STRÁŽOVSKÁ, E, 2001. Podnikanie v službách a obchode. Bratislava: SOFA, 1994. ISBN 80-85752-17-4

- Malý podnikateľ je ten, kto koná so zreteľom na personálne výhody ako sú prestíž, ambície, nezávislosť, kto sa vie ovládať sám, ovládať ekonomickú situáciu a dosiahnuť zisk,
- Malý podnikateľ je ten, kto dokáže zhromaždiť a koordinovať ekonomické zdroje a aplikovať ich spôsobom praktickým a efektívnym na trhu,
- Podnikateľ je ten, kto inovuje, dôveruje si, je nadšený a húževnatý, rád rieši problémy a bojuje proti rutine.

Kvalitatívne kritériá vymedzenia malých a stredných podnikov podľa M. Sedlák (1995)¹⁰ sú:

- Podľa potrieb ktoré zabezpečujú,
- Podľa vykonávanej činnosti,
- Podľa merateľných a nemerateľných charakteristík.

Podľa potrieb, ktoré zabezpečujú členíme malé a stredné podniky na:

- Malé a stredné podniky ktoré sa orientujú na finálne potreby obyvateľstva, poskytujúce služby a niektoré výrobky,
- Malé a stredné podniky ktoré zabezpečujú potreby iných organizácií, z nich:
 - a) Malé a stredné podniky produkujúce finálne výrobky.
 - b) Malé a stredné podniky vyrábajúce komponenty hotových výrobkov, stávajú sa z nich satelity.
 - c) Malé a stredné podniky v oblasti služieb.

Podľa činnosti, ktorú vykonávajú:

- Podniky ktoré poskytujú služby napr. (cestovné kancelárie, poisťovacie kancelárie, konzultačné podniky a iné.),
- Maloobchodné podniky,
- Veľkoobchodné podniky,

¹⁰ SEDLÁK, M.. 1995. Malé podniky v trhovom hospodárstve. Hospodárske noviny, č. 15, 1995

- Stavebné podniky,
- A iné (napr. poľnohospodárske).

Podľa merateľných charakteristík môžeme podnik definovať napríklad na základe produktivity práce a medzi nemerateľné patria napríklad typ manažmentu, organizačná štruktúra, forma vlastníctva, odvetvie a typ trhu, štádium rozvoja v životnom cykle.

V Spojených štátoch Amerických Small Business Administration¹¹ označuje malý podnik nasledovne: „*Malý podnik je ten, ktorý je nezávisle vlastnený a riadený a nie je dominujúcim vo svojej oblasti.*“ V roku 1990 Európska investičná banka a Komisia ES¹² prijali stanovisko, podľa ktorého sú za malé a stredné podniky považované tie, ktoré zamestnávajú menej ako 500 pracovníkov a hodnota ich fixného kapitálu je nižšia ako 75 mil. (European Currency Unit) ECU¹³ a ktoré môžu byť maximálne do jednej tretiny kontrolované väčším podnikom. V národných ekonomikách sa podieľajú až 95/ na počte všetkých podnikov v krajine a poskytujú až 2/3 pracovných príležitostí. V službách poskytujú až 75% pracovných príležitostí.

Okrem hore spomenutého členenia bolo prijaté aj podrobnejšie členenie malých a stredných podnikov podľa¹⁴ na :

- Veľmi malé podniky, kde počet zamestnancov neprekročil 10. Štatistiky preukazujú že v mnohých krajinách práve tento typ podnikov zaberá až 27% v celkovej zamestnanosti a v počte celkových podnikov v niektorých štátoch dokonca až 91%,
- Malé a stredné podniky, ktoré zamestnávajú od 10 do 499 zamestnancov a podieľajú sa až 45% na celkovej zamestnanosti a z celkového počtu podnikov.

Pre štatistické účely využíva Eurostat¹⁵ nasledujúce vymedzenie malých a stredných podnikov a podnikateľov podľa¹⁶:

- Samo zamestnávateľia s počtom iných zamestnancov 0,
- Veľmi malé podniky s počtom zamestnancov od 1 do 9,

¹¹ OECD. *Small and Medium-sized Enterprises. Technology and competitiveness*. Paríž: 1993, s. 20.

¹² CIBÁKOVÁ, V., STRÁŽOVSKÁ, E, 2001. Podnikanie v službách a obchode. Bratislava: SOFA, 1994. ISBN 80-85752-17-4.

¹³ WILL. K. *What Is the European Currency Unit (ECU)?* [online]. 2020 [cit. 2022-03-11]. Dostupné na: <https://www.investopedia.com/terms/e/european-currency-unit.asp>

¹⁴ Industrial Policy in OECD countries, Paris: Annual Review, 1989.

¹⁵ EUROSTAT. Your key to European statistic. [online]. 2022 [cit. 2022-03-14]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat>.

¹⁶ Enterprises in Europe fourth report, office for official publications of European Communities Luxemburg 1997, s. 16.

- Malé podniky s počtom zamestnancov od 10 do 49,
- Stredné podniky s počtom zamestnancov od 50 do 249.

1.2 Výhody a nevýhody malých a stredných podnikov

Malé a stredné podniky oproti veľkým disponujú pozoruhodnými výhodami avšak na druhej strane je z istých hľadísk ich postavenie nevýhodné¹⁷.

K výhodám malých a stredných podnikov môžeme zaradiť:

- Pružné reagovanie na zmeny si u malých a stredných podnikov vynucuje okolnosť, že vzhľadom na obmedzenie kapitálových zdrojov vnímajú výkyvy na trhu omnoho citlivejšie ako veľké podniky. Schopnosť pružnej reakcie je daná tým, že na rozdiel od veľkých podnikateľských subjektov nie sú malé a stredné podniky zaťažované existenciou investičného majetku, ktorý by zužoval možnosti svojho produkčného využitia. Zmena predmetu činnosti alebo výrobného programu si potom nevyžaduje rozsiahle zásahy do výrobnéj základne ako u veľkých podnikov.
- Inovačná kreativita je nevyhnutná podmienka na to aby prežili na trhu. Na rozdiel od veľkých podnikov je v týchto podnikoch menej obmedzujúcich organizačných prvkov a viac priestoru pre individuálnu iniciatívu. V malých a stredných podnikoch sú manažéri viacej zainteresovaní v realizácii inovácií, ako vo veľkých podnikoch. Ide najmä o inovácie nižšieho stupňa.
- Vytváranie nových pracovných miest prebieha predovšetkým prostredníctvom malých a stredných podnikov. Toto zistenie sa väčšinou zdôvodňuje nižšími nákladmi na tvorbu pracovného miesta.
- Odolnosť voči hospodárskej recesii je väčšia u malých a stredných podnikov. V období hospodárskej recesie sa veľké podniky zbavujú stratových hospodárskych aktivít s nízkym ziskom, ktoré môžu byť pre malé a stredné podniky pre lepšie využitie výrobných kapacít.
- Rýchlosť prijímania podnikateľských rozhodnutí môže byť u malých a stredných podnikov vyššia ako u veľkých podnikov kvôli kratším rozhodovacím cestám.

¹⁷ EUROEKONOM. Vyznam maleho a stredneho podnikania v SR
. [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.euroekonom.sk/vyznam-maleho-a-stredneho-podnikania-v-sr/>

Hlavnou prednosťou týchto podnikov je totiž úzky okruh vlastníkov a ich obvyklá účasť na výkonnom riadení podnikov.

Hoci malé a stredné podniky majú viacero výhod, spájajú sa s nimi aj nevýhody ako napríklad:

- Menšia finančná sila ktorá úzko súvisí s horšou dostupnosťou úverových zdrojov patrí k veľmi slabým stránkam malých a stredných podnikov. Nedostatok finančných prostriedkov je teda veľkou bariérou pre vznik nových malých a stredných podnikov. Bráni a niekedy dokonca znemožňuje tiež rozvoj už existujúcich podnikov, ktoré tak nemôžu realizovať svoje ciele a inovačné zámery.
- Vyššia intenzita práce a menej priaznivé podmienky pre prácu v malých a stredných podnikoch sú zapríčinené práve obmedzené kapitálové zázemie a nutnosť obstať v tvrdom konkurenčnom prostredí. V malých alebo stredných podnikoch je často majiteľ aj vrcholový manažér a záujem zvyšovať zisk ho vedie nie len k vlastnému vysokému pracovnému nasadeniu, ale vyžaduje aj nepretržitú a intenzívnu prácu zamestnancov.
- Obmedzené získavania výhod z rozsahu produkcie plynú z nízkej koncentrácie a malých možností v zhromažďovaní výroby. Malé a stredné podniky na rozdiel od veľkých podnikov môžu objednávať tovar iba v menších množstvách to viedlo k strate rôznych zliav a výhodnejších dodacích podmienkach ktoré bývajú ponúknuté pri veľkých dodacích množstvách.
- Obmedzené prostriedky na reklamu a propagáciu podnikania v malých a stredných podnikoch spôsobujú že sa nedokážu rovnať propagácii veľkých podnikov a tým pádom ťažšie ovplyvňujú svojich potencionálnych zákazníkov. Svoju produkciu preto umiestňujú prednostne na segmentoch lokálneho trhu. Nízke zdroje na propagáciu tak negatívne ovplyvňujú veľkosť obrátu a rastu podniku.

1.3 Súčasný stav MSP v SR

Úspešné obdobie slovenských MSP pokračuje od skončenia globálnej finančnej a hospodárskej krízy až po začiatok pandemickej krízy Covid-19. Pandémia Covid-19 viedla k prudkému poklesu domáceho a zahraničného dopytu. Je potrebné zaviesť plošné proti epidemické opatrenia, čo má veľký vplyv na viaceré odvetvia hospodárstva. Podnikateľské

prostredie je na takúto kritickú situáciu veľmi citlivé a zmena podmienok sa prirodzene prejavuje ako zastavenie rastu početnosti malých a stredných podnikov.

Z údajov štatistického úradu Slovenskej republiky vyplýva, že v počte aktívnych malých a stredných podnikov na Slovensku medziročne nedošlo k takmer žiadnej zmene (nárast o 0,3 %). Už v roku 2019 sa zvýšil počet malých a stredných podnikov v porovnaní s predchádzajúcim rokom o 6,3 %, čo bol najrýchlejšie rastúci rok. Naopak, do roku 2019 sa ich počet zvýšil len o 1 800. Podľa údajov o rozklade každej veľkostnej kategórie podniku (ako je znázornené v Tabuľka č. 2¹⁸) v skupine mikropodniky (0-9 zamestnancov) sa medziročný nárast zmenil o 0,5 %. V prípade malých podnikov (10-49) bola zmena najvýznamnejšia, a to až o 7,6%. Počet stredných podnikov sa znížil o 6,9%.

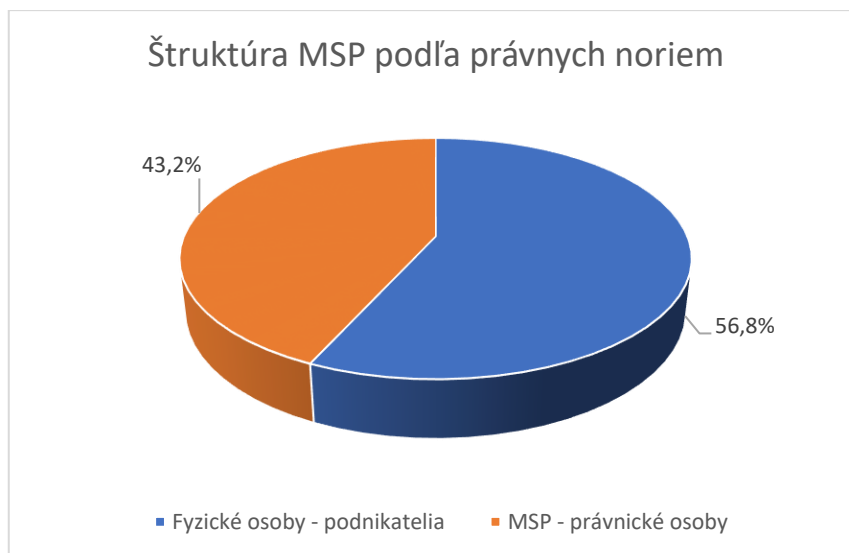
Tabuľka 1 Aktívne podnikateľské subjekty podľa právnej formy a veľkostnej kategórie k 31.12.2020

Veľkostné kategórie/právne formy	Podniky	Živnostníci	Slobodné povolania	Samostatne hospodáriaci roľník
Mikropodniky (0-9)	242 927	311 309	22 954	3 750
Malé podniky(10-49)	12 537	928	14	12
Stredné podniky (50-249)	639	29	1	0

Zdroj: vlastné spracovanie

Napriek postupnému znižovaniu podielu v štruktúre malých a stredných podnikov podľa právnych foriem stále prevládajú fyzické osoby a to až 56,8 % a zastúpenie malých a stredných podnikov právnických osôb sa v roku 2020 opäť zvýšilo a dosiahlo maximum až na úroveň 43,2%.

¹⁸ ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. *Register organizácií*. [online]. 2021. [cit. 2022-03-10]. Dostupné na: <http://monitoringmsp.sk/wp-content/uploads/2021/07/Male-a-stredne-podnikanie-v-cislach-2020.pdf>.

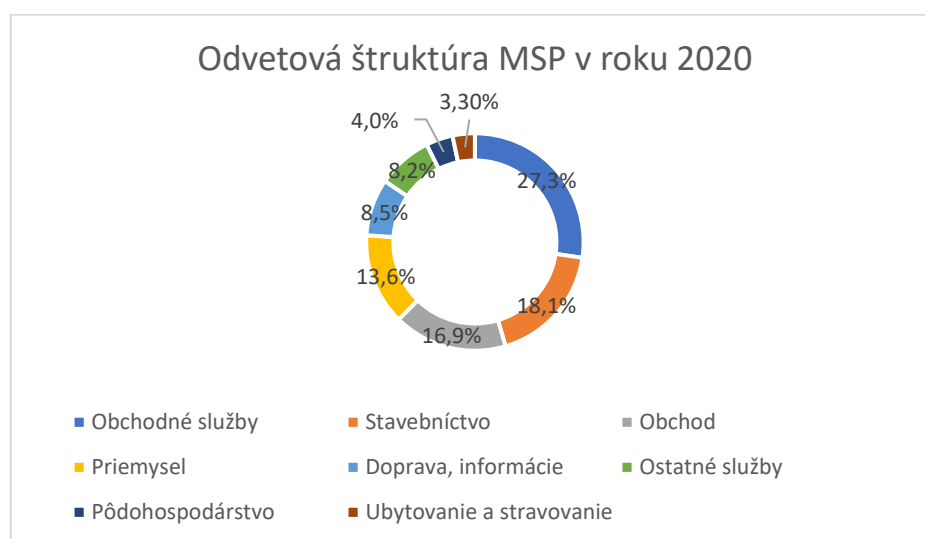
Graf 1 Štruktúra MSP podľa právnych noriem

Zdroj: Štatistický úrad SR

Od začiatku sledovaného obdobia sa početnosť oboch právnych foriem podnikania (fyzické osoby, právnické osoby) nemenila a vyznačovala sa podobným vývojom. Zmena nastala až v roku 2008, kedy sa zastavil rast fyzických osôb – podnikateľov a nastal trend poklesu. Od toho obdobia až po rok 2020 klesol počet fyzických osôb o takmer 1/5 (18,9%). V prípade v právnej forme právnické osoby pokračoval vývoj početnosti v kontinuálnom raste aj po roku 2008. V dôsledku toho sa počet malých a stredných podnikov (právnických osôb) medzi rokom 2008 a 2020 zdvojnásobil (zvýšil sa až o 116,6%). Na medzироčný vývoj celkového počtu malých a stredných podnikov mali negatívny vplyv fyzické osoby (podnikatelia) pretože v porovnaní s rokom 2019 sa ich počet znížil o 2,9%. Za týmto poklesom stojí hlavne prepád živnostníkov, ktorí pomocou vhodne nastavených procesov, vrátane elektronizácie verejnej správy, dokážu pozastavením alebo ukončením podnikania rýchlo reagovať na zhoršené podmienky ktoré majú nastáť alebo nastali. Aj napriek kríze COVID-19 sa v roku 2020 zvýšil počet aktívnych malých a stredných podnikov (právnických osôb) o 4,8% na 258 174 podnikov, čo predstavuje najvyšší počet aktívnych malých a stredných podnikov v histórii v tejto právnej forme.

Ďalší z aktuálnych stavov na Slovensku je odvetvová štruktúra. V odvetvovej štruktúre malých a stredných podnikov na Slovensku dominujú firmy pôsobiace v obchodných službách. V roku 2020 tvorili až 27,3% (absolútny počet 163 099) zo všetkých aktívnych malých a stredných podnikov. Druhým v poradí odvetvovej štruktúry medzi malými a strednými podnikmi je stavebníctvo, ktoré tvorí 18,1% (absolútny počet

108 136) aktívnych malých a stredných podnikov. Podobné stavebníctvu je aj odvetvie obchodu, ktoré tvorilo 16,9% (absolútny počet 101 066) aktívnych malých a stredných podnikov a odvetvie priemyslu, ktoré tvorilo iba 13,6% (absolútny počet 81 149) aktívnych malých a stredných podnikov. Nakoniec v odvetvovej štruktúre máme aj zastúpenie podnikov, ktoré tvorili nižšie zastúpenie ako 10% ako napríklad sektor dopravy (8,5%, 51 000), sektor informačných a komunikačných činností (8,2%, 49 082), pôdohospodárstvo (4,0%) a odvetvie ubytovania a stravovania (3,3%).

Graf 2 Odvetvová štruktúra MSP v roku 2020

Zdroj: Štatistický úrad SR

Tabuľka 2 Početnosť MSP podľa odvetvového členenia

Odvetvie SK NACE ¹⁹	2020	2019
Obchodné služby	163 099	158 082
Stavebníctvo	108 136	106 725
Obchod	101 066	106 262
Priemysel	81 149	82 030
Doprava, informácie	51 000	49 629
Ostatné služby	49 082	48 800
Pôdohospodárstvo	23 875	24 117
Ubytovanie a stravovanie	19 764	19 726

¹⁹ Vyhláška k SK NACE č. 306/2007 Z. z. [online]. 2007. [cit. 2022-03-18]. Dostupné na: <https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2007/306/20080101>.

Spolu	597 171	595 371
--------------	----------------	----------------

Zdroj: Štatistický úrad SR

1.4 Bariéry rozvoja malých a stredných podnikov

K prvej oblasti bariér²⁰ v rozvoji malých a stredných podnikov patrí obmedzený prístup k finančným alebo úverovým zdrojom, zapríčinený hlavne vysokou rizikovosťou malých a stredných podnikov. Vysoké riziko malých a stredných podnikov je, že sa vyznačujú vysokou mierou zadlženosti a obmedzenou schopnosťou ručenia. Práve preto je získavanie komerčných úverov pre tieto typy podnikov problematické. Získavajú úvery za menej výhodných podmienok a to aj v tom prípade, že predložený podnikateľský zámer je realizovateľný a rentabilný.

Druhá skupina bariér vyplýva zo špecifických podmienok na podnikanie v SR:

- Vysoké obvodové zaťaženie – malé a stredné podniky majú vyšší podiel mzdových nákladov ako napríklad veľké podniky. Z toho dôvodu sa u nich prejavuje takzvaný daňový klin ktorý predstavuje rozdiel medzi celkovými nákladmi práce vynaloženými zamestnávateľom na jedného pracovníka mesačne a čistým príjmom zamestnanca. Na Slovensku to predstavuje viac ako 50%.
- Legislatíva – je neprehľadná, často sa mení a je zložitá. Spôsobuje že podniky majú vysokú administratívnu zaťaženosť. Najviac sú postihnutí živnostníci a mikro podniky. Je to jedna z hlavných bariér podnikania.
- Nefunkčný kapitálový trh – Financovanie pomocou kapitálového trhu je jedným z nástrojov rozvoja podnikov vrátane malých a stredných. Nakoľko kapitálový trh v našej krajine je nefunkčný, podniky sú odkázané na financovanie z kumulovaných vlastných zdrojov, ktoré sú však na Slovensku poddimenzované. Z týchto hore uvedených dôvodov sa nemôžu využívať alternatívne formy financovania ako napríklad rizikový kapitál.

²⁰ EUROEKONOM. Bariéry rozvoja a vytváranie vhodného prostredia pre MSP . [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.euroekonom.sk/vyznam-maleho-a-stredneho-podnikania-v-sr/>

Organizácie, ktoré združujú podnikateľov vytýčili hlavné bariéry v podnikaní na Slovensku a to sú:

- Vysoké poplatky zo služby bankových inštitúcií ktoré sa neustále zvyšujú,
- Byrokracia úradníkov každého stupňa, dlhotrvajúce doby vybavovania, povinnosť predkladania rôznych dokladov a potvrdení o skutočnostiach, ktoré sú už v registroch a nakoniec povinnosť predkladania mnohých štatistických hlásení,
- Dlhé doby konania súdov,
- Nízka legislatívna úroveň ktorá sa neustále novelizuje, nekoordinované poslanecké návrhy bez hocijakej analýzy dopadov na podnikateľské prostredie,
- Komplikovaný neprehľadný systém projektovej pomoci zo štrukturálnych fondov,
- Zákon o verejnom obstarávaní²¹ sťažuje účasť na súťaži a to hlavne malým podnikateľom,
- Neustále prijímanie noriem ktoré zvyšujú administratívne bremeno predovšetkým pre malých podnikateľov napr. zákon o archívoch a registratúrach,²²
- Stále trvajúce a zvyšujúce sa odvodové povinnosti z miezd ale aj príjmov živnostníkov do fondov.

Problémy regiónov do istej miery korešpondujú s celoštátnymi, vo veľkom sa ale prejavujú regionálne špecifiká. Ide o dostupnosť úverov a ďalších finančných zdrojov podnikania na regionálnej úrovni, ktorá je značne oddeľovaná a spája sa s ekonomickou silou regiónu a hospodárskych subjektov ktoré v regióne pôsobia obzvlášť malých a stredných podnikov. To môže zapríčiniť prehĺbenie regionálnej disparity alebo zaostávanie niektorých regiónov. Na pretrvávaní týchto rozdielov v úrovni ekonomického rozvoja regiónov má svoj podiel aj pomalé tempo rozvoja infraštruktúry, najmä sa jedná o dopravnú. Nedokončenie decentralizácie verejnej a miestnej štátnej správy a samosprávy, vrátane problémov s fiškálnou decentralizáciou, to však môže viesť k nárastu regionálnej byrokracie alebo k nárastu finančného zaťaženia podnikateľov, ktoré vznikajú kvôli nejasným kompetenciám a zo snahy zvyšovať príjmy rozpočtov neprimeraným zvyšovaním daní a poplatkom na miestnej úrovni.

²¹ZAKONYPRELU. Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní
[online]. 2021. Dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-343>

²²ZAKONYPRELU. Zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov
[online]. 2021. Dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2002-395>

Generálne riaditeľstvo Európskej komisie pre podnikanie a priemysel pripravilo prieskum medzi 4000 samo zamestnávateľmi v 19 krajinách. Cieľom tohto prieskumu bolo zistiť dôvody, prečo sa počet takýchto podnikov nezvyšuje a zároveň hľadanie riešenia na zlepšenie podmienok na rozširovanie. V prieskume boli označené niektoré hlavné príčiny v náboe zamestnancov ako napríklad:

- Hospodárske príčiny – až 57% percent z nich veľkosť a konkurencia nedovoľuje udržať dostatočne veľký podnik alebo plánovať rozširovanie do budúcnosti.
- Personálne dôvody – približne 20% podnikateľov dáva prednosť samostatnej práci, hlavne ak majú odborné vzdelanie a prax, alebo špeciálny vzťah dôvery od zákazníka, o ktorý by sa nechceli deliť s niekým iným.
- Nedostatočná kvalifikácia a náklady na vyškolenie a preškolenie – 27% samo zamestnávateľov, ktorí by radi zamestnali ďalších pracovníkov vyhlásilo, že nevedia nájsť vhodne kvalifikovaných zamestnancov alebo majú strach z vysokých cien za preškolenie.
- Privysoké mimovzdové náklady – 36% zamestnávateľov neprijíma ďalších zamestnancov kvôli sociálnym dávkam ktoré sú pre nich privysoké.
- Komplikované právne a administratívne pravidlá – 11% samo zamestnávateľov uviedlo že daňový systém a systém sociálnych dávok je komplikovaný napríklad problémy v prípade prepustenia a náklady na nábor zamestnancov.

Expertí vypracovali odporúčania na zníženie administratívnych a regulačných predpisov pre samozamestnávateľov:

- Zjednodušiť administratívne postupy pri náboe zamestnancov,,,
- Vyjadriť pravidlá zrozumiteľne nie nútiť podnikateľov aby vyplňali dotazníkov s ich povinnosťami,
- Zaviesť systém tzv. „Nákup pod jednou strechou“ pre všetky úkony v oblasti sociálneho zabezpečenia daňových otázok. Predišlo by sa tým duplikovaniu pri vyplňaní rôznych formulárov pre vládne inštitúcie a zabezpečila by sa celkovosť údajov ktoré sú nevyhnutné pre administratívne a právne povinnosti,
- Zavedenie širšej online registrácie alebo telefonických liniek na rýchle zodpovedanie požadovaných otázok. Na SR sú to napríklad regionálne poradenské centrá, informačné centrá a Euro info centrá),
- Zjednodušenie formulárov, zrozumiteľnejšou formuláciou a príkladmi,

Napríklad niektoré štáty Európskej únie už zaviedli takéto opatrenia pre uľahčenie existencie zamestnávateľa:

- Vo Francúzku zamestnanecká knižka – táto knižka slúži na to aby malých podnikateľov oslobodila od nahlasovania na úrady sociálneho zabezpečenia,
- Vo Švédsku – telefónna linka (Nutek²³),
- V Nemecku – webová stránka (Existenzgruender.de²⁴),
- V Španielsku zavedenie vyššie spomínaného systému „one-stop-shop“,
- V Belgicku – systém DIMONA v ktorom všetky administratívne úkony vykonávajú elektronicky.

1.5 Štandardné a alternatívne možnosti financovania MSP

Úspešné pôsobenie malých a stredných podnikov na spoločnom trhu Európskej únie²⁵ predpokladá nepretržitú inováciu produktov a technológií. Investície do inovácii bývajú finančne veľmi náročné čo v ekonomikách ktoré sa transformujú bez dostatku kapitálu predovšetkým dlhodobej povahy núti podnikateľov k hľadaniu nových foriem financovania svojich podnikateľských činností.

Na financovanie svojich potrieb môže podnik využívať štandardné finančné zdroje. Využívanie alternatívnych finančných zdrojov vyžaduje aj poznanie týchto zdrojov. Taktiež možno povedať, že alternatívne zdroje využívajú takí podnikatelia, ktorým rozvoj svojho podnikania štandardné zdroje nepostačujú respektíve pre veľké riziko by ich nezískali. Hlavné štandardné zdroje poznáme²⁶:

- **Zisk** - financovanie zo zisku je výhodné preto lebo podniku nevznikajú žiadne náklady na cudzie zdroje ani ďalšie záväzky. Podnik teda nepodstupuje finančné riziku ktoré súvisí so zadlžením. Pomocou zisku môžeme financovať aj rizikovejšie projekty na ktoré by bolo veľmi ťažké získať cudzie zdroje.

²³ NUTEK EUROPE. *Product*. [online]. 2022. [cit. 2022-03-18]. Dostupné na: <https://www.nutek-europe.com>

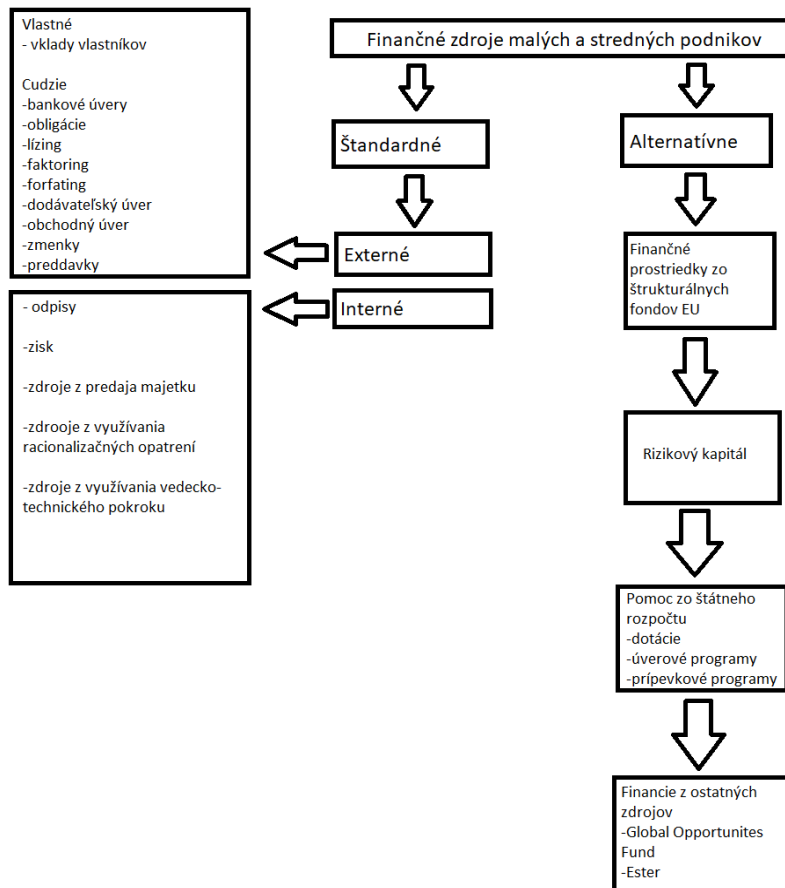
²⁴ BUNDESMINISTERIUM FÜR WIRTSCHAFT UND KLIMASCHUTZ. *Existenzgründungsportal des BMWK*. [online]. 2022. [cit. 2022-03-20]. Dostupné na: <https://www.existenzgruender.de/DE/Home/inhalt.html>.

²⁵ EURÓPSKA ÚNIA. *Jednotný vnútorný trh bez hraníc*. [online]. 2022. [cit. 2022-03-20]. Dostupné na: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/single-market_sk.

²⁶ EUROEKONOM. *Financovanie malých a stredných podnikov*. [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.euroekonom.sk/financovanie-malych-a-strednych-podnikov/>

- **Odpisy** - odpisom sa pripisuje viacero predností. Odpisy sú stabilným interným finančným zdrojom a sú pre podnik výhodnejšie pretože nepodliehajú zdaneniu. Získavajú sa inkasom tržieb ktoré hneď môžu použiť na krytie prevádzkových nákladov, splácanie dlhov alebo na rozvoj podniku.

V nasledujúcom obrázku môžeme vidieť kompletne rozdelenie finančných zdrojov MSP.

Obrázok 1 Rozdelenie finančných zdrojov MSP

Zdroj: Vlastné spracovanie

Vymedzenie alternatívnych finančných zdrojov sa v literatúre rozlišuje. V celku sa dá povedať, že alternatívne finančné zdroje sú také, ktoré sa na financovanie podnikov

využívajú v menšom množstve a väčšina podnikateľov nemá o ich charaktere potrebné informácie. Naopak so štandardnými finančnými zdrojmi je veľa podnikov oboznámených a možno ich jednoduchšie získať na financovanie bežných potrieb. Viacerí odborníci považujú alternatívne zdroje za rizikový kapitál. Podľa SBAgency rozlišujeme alternatívne zdroje ako napríklad²⁷:

- **Business Angels** alebo aj podnikateľskí anjeli sú skúsení investori, ktorí poskytujú startupom finančné prostriedky v začiatkoch rozvoja kedy ešte dané startupy nie sú nijak zaujímavé pre inštitucionálnych investorov. Ich funkcia spočíva v tom že investujú svoje osobné peniaze na financovanie prvého produktu alebo prvej služby firmy ktorá je zároveň najrizikovejšia. Často investujú do oblastí ktoré sú im osobne blízke ale najviac do high-tech odvetvia.
- **Rizikový kapitál** poskytujú špeciálne fondy, ktoré hľadajú investície práve s vysokým rizikom a vysokou návratnosťou. Investície do startupov v skorých fázach sú označované ako zárodočné a slúžia na financovanie výskumu alebo vývoja úvodného konceptu služby alebo produktu.
- **Rozvojový kapitál** síce zahŕňa aj rizikový kapitál, zvyčajne sa však označujú za rozvojový kapitál investície v neskorších fázach kedy je startup alebo MSP vyspelejší alebo viac rozvinutý a vykazuje vyššie zisky. Jeho hlavnou úlohou je však poskytnúť firmám kapitál, ktorý urýchli ich rast.
- **Crowdfunding (kolektívne investovanie)** je to investovanie založené na malých sumách od veľkého počtu investorov zvyčajne praktizovaný pomocou internetu. Poznáme 3 typy investorov v Crowdfundingu a to donators ktorí investujú bez očakávania nejakého návratu. Adopters ktorí investujú hlavne do vecných projektov ktoré potom produkujú nové výrobky a nakoniec klasický investori ktorí očakávajú zo svojej investície zisk.
- **Štátna pomoc** jedná sa o pomoc pre MSP ktorá sa často prelína s pomocou prostredníctvom fondov a tiež za použitia rizikového kapitálu. Poznáme priame a nepriame. Priame sú také ktoré zvyšujú príjmy a patria medzi ne dotácie, cenové príplatky a exportné prémie. Nepriame sú také ktoré znižujú podnikové výdavky pomocou daňových zvýhodnení, poradenských služieb atď.

²⁷ SBAGENCY. Využívanie alternatívnych zdrojov financovania MSP
[online].2021.Dostupné
http://www.sbagency.sk/vyuzivanie_alternativnych_zdrojov_financovania_msp.pdf

- **Pomoc z EU** pomocou nižšie uvedených fondov vytvorených na podporu MSP

1.6 Fondy a programy EÚ vytvorené pre podporu MSP

Podpora EÚ formou fondov prehlbuje spoluprácu medzi členskými štátmi EÚ pri riešení spoločných problémov. Tieto fondy sú viacročné a sú financované priamo z rozpočtu EÚ. Pre ich aplikáciu boli pomocou finančného rámca vyčlenené finančné prostriedky v objeme 100 mld. EUR. Slovenské inštitúcie majú možnosť sa zapojiť do všetkých nástrojov podpory²⁸.

Európsky horizont je jeden z hlavných programov na podporu malých a stredných podnikov v oblasti výskumu a inovácií ktorý je priamy nástupca programu Horizont 2020. Tento program podporuje výskumné projekty v oblastiach, ktoré sú realizované organizáciami alebo jednotlivcami. Rozpočet programu sa je stanovený na 95,5 miliardy EUR. Zaoberá sa zmenou klímy, pomáha dosahovať ciele trvalo udržateľného rozvoja OSN a podporuje konkurencieschopnosť a rast EÚ. Program uľahčuje spoluprácu a posilňuje vplyv výskumu a inovácií pri vývoji, podpore a implementácii politík EÚ pri riešení globálnych výziev. Podporuje vytváranie a lepšie šírenie vynikajúcich znalostí technológií. Vytvára pracovné miesta, plne zapája množstvo talentov EÚ a podporuje hospodársky rast a optimalizuje vplyv investícií v rámci posilneného európskeho výskumného priestoru. Zúčastniť sa môžu právnické osoby z EÚ a pridružených krajín.²⁹

COSME program má za cieľ uľahčiť malým a stredným podnikom prístup k financiám vo všetkých fázach ich životného cyklu – založenie, expanzia alebo prevod podniku. Vďaka podpore EÚ majú podniky jednoduchší prístup k zárukám, pôžičkám a vlastnému kapitálu. COSME pomáha podnikom pristupovať na trhy, vyhľadať dostupné preklady k predchádzajúcemu v EÚ a mimo nej. Financuje sieť Enterprise Europe Network

²⁸ PARTNERSKADOHODA. Fondy EU

. [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.partnerskadohoda.gov.sk/fondy->

²⁹ EURÓPSKA KOMISIA. *Horizont Európa*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-02]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/horizon-europe_sk

(EEN), ktorá pomáha MSP nájsť obchodných a technologických partnerov a pochopiť legislatívu EÚ.³⁰

Fond EaSI má za úlohu zvýšiť prístup k mikrofinancovaniu a jeho dostupnosť pre zraniteľné skupiny, ktoré chcú založiť alebo rozvíjať svoje podnikanie a mikropodniky. Vybudovať inštitucionálnu kapacitu poskytovateľov mikroúverov. Podporovať rozvoj sociálnych podnikov, najmä uľahčením prístupu k financiám. Cieľom fondu je:

- Posilňovanie zodpovednosti za ciele EÚ a koordináciu činností na európskej a vnútroštátnej úrovni v oblastiach zamestnanosti, sociálnych záležitostí a začlenenia.
- Podporovať rozvoj primeraných systémov sociálnej ochrany a politík trhu práce.
- Modernizovať právne predpisy EÚ a zabezpečiť ich účinné uplatňovanie.
- Podporovať geografickú pracovnú mobilitu a pracovné príležitosti prostredníctvom vytvorenia otvoreného pracovného trhu.³¹

Program Digitálna Európa na roky 2021 – 2027 sa zaoberá na podporu a urýchlenie digitálnej transformácie európskeho hospodárstva, priemyslu a spoločnosti. Spomínaný program má priniesť výhody európskym občanom, verejnej správe a podnikom v celej Únii, pričom jeho snahou je zvyšovanie konkurencieschopnosti Európy v rámci globálneho digitálneho hospodárstva a súčasne má prispievať k prekonaniu digitálnej priepasti v celej Únii a posilniť strategickú autonómiu Únie.³²

Rozpočet programu na obdobie rokov 2021 – 2027 je vymedzený vo výške 7,588 mld. Eur. Pre celú EÚ. Z tohto rozpočtu sa má najväčšia časť použiť na projekty v podobe nenávratných finančných grantov:

- z oblasti vysokovýkonnej výpočtovej techniky (2,227 mld. Eur),
- z oblasti umelej inteligencie (2,061 mld. Eur),
- z oblasti kybernetickej bezpečnosti (1,650 mld. Eur),
- na získavanie pokročilých digitálnych zručností (0,577 mld. Eur),
- na nasadzovanie, najlepšie využitie digitálnych kapacít a interoperabilitu (1,072 mld. Eur).

³⁰ EURÓPSKA KOMISIA. *COSME – Európsky program pre malé a stredné podniky*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-02]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/growth/smes/cosme_eu.

³¹ EURÓPSKA KOMISIA. *Program EÚ v oblasti zamestnanosti a sociálnej inovácie (EaSI)*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-02]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sk&catId=1081>.

³² EUROFONDY. *Program Digitálna Európa na roky 2021 – 2027*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-02]. Dostupné na: <https://www.eurofondy.gov.sk/programy-eu/index.html>.

Program Jednotný trh počíta s rozpočtom vo výške 4,2 miliardy Eur a zacielfuje sa na posilnenie postavenia a ochrany spotrebiteľov, vďaka čomu môžu malé a stredné podniky prosperovať. Spomínaný program má 6 cieľov, a to:

- zachovať vysokú úroveň bezpečnosti potravín,
- dosiahnuť ešte vyššiu úroveň ochrany spotrebiteľov,
- zvýšiť konkurencieschopnosť podnikov, najmä MSP,
- zlepšiť riadenie jednotného trhu a dodržiavanie pravidiel,
- vypracúvať a šíriť kvalitné štatistiky,
- vyvíjať účinné európske normy.³³

Program LIFE počíta s rozpočtom 5,5 mld. Eur. Program sa zameriava na ochranu životného prostredia a zmiernenie vplyvov zmeny klímy. Súčasťou programu je podpora prechodu na čistú energiu zvýšením energetickej účinnosti a zvýšeného podielu obnoviteľných zdrojov v energetickom mixe. V programe sú vytýčené nasledujúce prvky:

- pokračujúca podpora obehového hospodárstva a posilnenie zmiernenia zmeny klímy,
- zvýšená podpora prechodu na čistú energiu,
- zvýšená podpora ochrany prírody a biodiverzity,
- jednoduchý a flexibilný prístup so zameraním na rozvoj a realizáciu inovatívnych spôsobov riešenia výziev v oblasti životného prostredia a klímy.³⁴

Nástroj na prepájanie Európy – CEF, cieľom je podporovať projekty infraštruktúry, ktoré spájajú EÚ a jej regióny. Súčasne spomínaný nástroj napomáha k lepšej integrácii odvetvia dopravy, energetiky a digitálnych technológií a k urýchleniu digitalizácie a dekarbonizácie hospodárstva EÚ. Program CEF je zameraný na nasledujúce oblasti:

- doprava,
- energetika,
- digitálne technológie.³⁵

³³EUROFONDY. *Program Jednotný trh*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-02]. Dostupné na: <https://www.eurofondy.gov.sk/programy-eu/index.html>.

³⁴EUROFONDY. *Program LIFE*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-24]. Dostupné na: <https://www.eurofondy.gov.sk/programy-eu/index.html>.

³⁵EUROFONDY. *Nástroj na prepájanie Európy – CEF* [online]. 2022. [cit. 2022-06-24]. Dostupné na: <https://www.eurofondy.gov.sk/programy-eu/index.html>.

Operačný program Kvalita životného prostredia (4.2 Podpora energetickej efektívnosti a využívania energie z obnoviteľných zdrojov v podnikoch (PODNIKY)). Účelom tejto podpory je poskytnutie finančného príspevku na podporu investícií do zariadení, ktoré využívajú obnoviteľné zdroje energie. Vďaka tomu je možné prispieť k zníženiu emisií skleníkových plynov a k zníženiu závislosti na dovoze energie, najmä fosílnych palív. V rámci tohto programu je možné na jeden projekt poskytnúť 20 tisíc až 2 milióny Eur. Podpora je určená fyzickým alebo právnickým osobám, ktoré disponujú oprávnením na podnikanie. Žiadateľom môžu byť malé, stredné a veľké podniky, pre ktoré je poskytovaná 60% výška príspevku.

Oprávnenými aktivitami tohto projektu sú:

- zabezpečenie energetických auditov v MSP,
- implementácia opatrení z energetických auditov so zameraním sa na:
 - ✓ rekonštrukciu a modernizáciu stavebných objektov v oblasti priemyslu a služieb pre zníženie ich energetickej náročnosti,
 - ✓ rekonštrukciu a modernizáciu existujúcich energetických zariadení pre zvýšenie energetickej účinnosti a zníženie emisií skleníkových plynov,
 - ✓ rekonštrukciu a modernizáciu systémov výroby a rozvodu stlačeného vzduchu,
 - ✓ zavádzanie systémov merania a riadenia, vrátane energetických a environmentálnych manažérskych systémov, predovšetkým EMAS, v oblasti výroby a spotreby energie pre zníženie spotreby energie a emisií skleníkových plynov,
 - ✓ výstavbu, modernizáciu a rekonštrukciu rozvodov energie, resp. rozvodov energetických médií,
 - ✓ modernizáciu a rekonštrukciu systémov vonkajšieho osvetlenia priemyselných areálov, ale len spolu s inými opatreniami na zníženie spotreby elektriny v podniku,
 - ✓ ostatné opatrenia prispievajúce k znižovaniu spotreby primárnych energetických zdrojov.

V súčasnosti sa nachádzame na začiatku **programového obdobia 2021 – 2027**, kedy Slovensko získa z EÚ takmer 13 miliárd eur v rámci Európskych štrukturálnych a investičných fondov. V období 2021 – 2027 pôjde veľká časť investícií z eurofondov na inovácie, podporu malých a stredných podnikov, digitálne technológie a modernizáciu

priemyslu. Okrem iného je ich cieľom motivovať štáty k prechodu na nízkouhlíkové, obehové hospodárstvo a boji proti zmene klímy a na plnenie Parížskej dohody. Značné množstvo grantových výziev bude zameraných aj na rozvoj miest a obcí.

Eurofondy v programovom období 2021 – 2027 sú zamerané predovšetkým na:

- spoluprácu výskumných inštitúcií a Vysokých škôl s podnikmi,
- podporu výskumných kapacít,
- digitálnu a dátovú ekonomiku,
- inteligentné mestá a regióny,
- energetickú efektívnosť podnikov,
- podporu energie z obnoviteľných zdrojov,
- rozvoj inteligentných energetických sietí,
- predchádzanie vzniku odpadov, recykláciu,
- ochranu prírody a biodiverzity,
- podporu mestskej mobility, vrátane cyklodopravy,
- budovanie cestnej aj železničnej infraštruktúry,
- modernizácia školstva aj zdravotníctva.³⁶

Ďalej sa podpora v rámci programového obdobia 2021 – 2027 orientuje na posilnenie rastu a konkurencieschopnosti predovšetkým malých a stredných podnikov (vrátane produktívnych investícií). V tejto oblasti sa podpora bude orientovať predovšetkým na:

- Podporu malého a stredného podnikania: opatrenia sa zaciľujú na stimuláciu rozvoja malých a stredných podnikov pôsobiacich v rôznych sektoroch hospodárstva, pričom sa bude prioritne zameriavať na oblasti určené RIS3 a inovatívne podniky.
- Internacionalizáciu malého a stredného podnikania: podpora sa zaciľuje na rast produktivity a udržania konkurencieschopnosti slovenských MSP v rámci medzinárodného priestoru.
- Sieťovanie podnikateľských subjektov: opatrenia sa zaciľujú na rozvoj inovačného ekosystému, cez podporu budovania a rozvoja klastrového ekosystému a platforiem, ktoré podporujú zvyšovanie konkurencieschopnosti podnikov.

³⁶ ZELINKA, J. *Eurofondy a plán obnovy v PO 2021 – 2027*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-16]. Dostupné na: <https://www.grantexpert.sk/eurofondy-a-plan-obnovy-2021-2027/>.

Ďalej sa podpora v rámci programového obdobia 2021 – 2027 orientuje na rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie – ľudské zdroje pre inovatívne Slovensko a EÚ. V tejto oblasti sa podpora bude orientovať predovšetkým na:

- Podporu kvality terciárneho vzdelávania orientovaného na pracovný trh: podpora sa zacieľuje na orientáciu univerzít na užšiu spoluprácu s podnikmi.
- Podporu odborného a celoživotného vzdelávania a prípravu v kontexte priemyselnej revolúcie 4.0 a budovanie kapacít pre stratégiu inteligentnej špecializácie: podpora sa zacieľuje na zvýšenie úrovne zručností, ktoré sú potrebné pre inovatívnu a inteligentnú transformáciu hospodárstva SR.
- Digitálne a podnikateľské zručnosti: podpora sa zameriava na vybudovanie systému komplexnej podpory rozvoja digitálnych a podnikateľských zručností, ako aj zvýšenie záujmu o podnikanie ako kariérnu voľbu.³⁷

³⁷ ZELINKA, J. *Eurofondy a plán obnovy v PO 2021 – 2027*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-16]. Dostupné na: <https://www.grantexpert.sk/eurofondy-a-plan-obnovy-2021-2027/>.

2 Cieľ práce

Cieľom bakalárskej záverečnej práce je vymedziť a charakterizovať MSP v SR, identifikovať možnosti ich podpory s dôrazom na podporu z fondov EÚ a následne aplikovať získané teoretické poznatky v praxi.

V rámci teoretickej časti práce sme vymedzili nasledovné parciálne ciele:

- štúdium domácej a zahraničnej odbornej literatúry, ktorá približovala skúmanú problematiku,
- zozbieranie, chronologické vytriedenie a systematizovanie dôležitých informácií, ktoré sme získali,
- naformulovanie primárnych teoretických poznatkov so zameraním sa na malé a stredné podniky, ich charakteristiku, na výhody a nevýhody týchto podnikov, na význam malých a stredných podnikov, súčasný stav na Slovensku, bariéry rozvoja malých a stredných podnikov a tiež na štandardné a alternatívne možnosti financovania a finančnej podpory malých a stredných podnikov,
- stanovenie výskumných otázok.

V rámci praktickej časti práce sme vymedzili nasledovné parciálne ciele:

- výber podniku pre realizáciu skúmania,
- analýza súčasnej situácie vybraného podniku,
- SWOT analýza silných a slabých stránok podniku, jeho príležitostí a ohrození,
- vytvorenie návrhu financovania projektu z Európskej únie v rámci aktuálne otvorených výziev Operačných programov vo vybranej spoločnosti,
- posúdenie a zhodnotenie efektívnosti tohto projektového zámeru pri využití dotácií z fondov EÚ v kontexte podrobného preštudovania a získania poznatkov o spôsoboch a možnostiach čerpania dotácie z fondov EÚ,
- posúdenie investičných možností firmy s využitím analýzy trhu, konkurencie a vonkajších faktorov ovplyvňujúcich jej chod,
- navrhnutie vlastného riešenia projektového zámeru pre vybraný podnik,
- na základe výsledkov bakalárskej práce navrhnúť odporúčania a závery.

Pre naplnenie cieľa práce sme stanovili výskumné otázky:

1. *Disponuje firma bioTomal s.r.o. zamestnancami, ktorí sa špecializujú iba na využitie programov podpory podnikania?*
2. *Je v súčasnosti dostupný nový dotačný titul, na ktorý by skúmaná firma mohla dosiahnuť?*
3. *Používa bioTomal s.r.o. externú pomoc na čerpanie verejnej podpory?*
4. *Dokázala by sa spoločnosť bioTomal s.r.o. stať úspešnou bez dotačných programov?*

Bakalárska práca sa skladá z teoretickej a analytickej časti. Teoretická časť práce sa venuje súčasnému stavu riešenej problematiky doma a v zahraničí, pričom sa zameriava na členenie malých a stredných podnikov, bližšie špecifikuje výhody a nevýhody týchto podnikov. Ako ďalšie je spomenutý význam malých a stredných podnikov, súčasný stav na Slovensku, bariéry rozvoja malých a stredných podnikov a tiež rieši štandardné a alternatívne možnosti financovania a finančnej podpory malých a stredných podnikov.

V praktickej časti bakalárskej práce najprv predstavíme predmet svojho výskumu, a to spoločnosť bioTomal s.r.o. V tejto spoločnosti budeme realizovať SWOT analýzu silných a slabých stránok spoločnosti, jej príležitosti a ohrozenia, vyhodnotíme už prebehnutý projekt na získanie podpory a ďalej navrhujeme jeden projekt, ktorý by spoločnosť v ďalších rokoch mohla realizovať. V závere svojej bakalárskej práce budeme odpovedať na vopred stanovené výskumné otázky a následne odporučíme návrhy a opatrenia, ktoré by mohli viesť v skúmanej firme k ďalším úspešným projektom podpory.

3 Metodika práce a metody skúmania

Zo všetkého najskôr predstavíme spoločnosť bioTomal s.r.o. Ďalej načrtujeme už prebehnuté projekty s využitím podpory podnikania. K tomuto načrtnutiu nám bude nápomocná analýza vnútropodnikových materiálov, ktoré nám boli poskytnuté. Do objektu nášho záujmu sa predovšetkým budú dostávať úspešne absolvované projekty s využitím podpory podnikania. Ďalej sa zameriame na súčasnú kondíciu firmy a vykonáme jej analýzu potrieb a SWOT analýzu silných a slabých stránok spoločnosti, ako aj jej príležitostí či ohrození.

K analýze potrieb spoločnosti za pomoci vnútropodnikových dokumentov využijeme metódu pozorovania, ale aj rozhovor s konateľom firmy bioTomal s.r.o. Získaný rozhovor uvedieme v plnom znení v prílohe bakalárskej práce. Z úspešne absolvovaných projektov vyberieme jeden najzaujímavejší a dôkladne ho predstavíme. Následne budeme hodnotiť daný projekt so širšími vplyvmi na vývoj firmy. Ďalej z analýzy vnútropodnikových materiálov a metódy pozorovania navrhujeme dva projekty, ktoré by firma mohla potenciálne zaradiť do svojich budúcich plánov. Pri týchto projektoch zostavíme orientačnú kalkuláciu a budeme sa snažiť priradiť im vhodný dotačný titul. Pokúsime sa tiež načrtnúť podmienky vybraného titulu a zhodnotíme, či firma tento konkrétny titul naozaj môže použiť na spolufinancovanie nami navrhnutého projektu.

V ďalšej časti bakalárskej práce odpovieme na stanovené výskumné otázky. Tieto otázky sú prevažne zamerané na proces získavania podpory a všeobecnej problematiky, ktorá s dotáciami súvisí. Následne navrhujeme opatrenia, ktoré by mohli viesť k vylepšeniu aktuálnej kondície skúmane firmy. Ďalej sa zamyslíme nad dôvodmi poskytovania podpory podnikania, nad negatívami a pozitívami pomoci. Zameriame sa tiež na smerovanie podpory v rámci aktuálne otvorených výziev Operačných programov. Objektívne navrhujeme, na ktoré zložky podnikania by mala podpora mieriť a na aké skutočne mieri.

3.1 Charakteristika objektu skúmania

Spoločnosť bioTomal s.r.o. bola založená v roku 1992. Už od samého počiatku sa spoločnosť zameriavala na ekologizáciu poľnohospodárstva, predovšetkým na biologickú ochranu rastlín, v rámci rôznych oblastí a na rôznych úrovniach. Primárny program

spoločnosti na začiatku 90. rokov 20. storočia spočíval v aplikácii dravého roztoča *Typhlodromus pyri* a vo vývoji systému biologickej ochrany vinogradov (bioTomal, 2022).

Obrázok 1 Logo spoločnosti bioTomal s.r.o.

Zdroj: www.biotomal.sk

Spoločnosť sa ďalej zameriavala na zavedenie vyššie spomínanej formy biologickej ochrany do krytých priestorov (skleníky, fóliovníky). Od samého založenia spoločnosti sa pri zavádzaní systému biologickej ochrany kladie dôraz na priebežné a profesionálne vyškolenie užívateľov na používanie prípravkov biologickej ochrany. Spoločnosť v roku 2004 ponúkla riešenie aj lesníkom v oblasti ochrany Slovenských lesov, ktorým poskytli biologickú metódu proti lykožrúťovi smrekovému. Táto spolupráca trvá dodnes. Svoj vývoj spoločnosť nezastavila a v ďalších rokoch poskytla systém biologickej ochrany, ktorý je dopĺňovaný o ďalšie metódy, na základe ktorých bol v roku 2005 odštartovaný kompletný systém ekologického vinohradníctva, neskôr ovocinárstva a poľnej rastlinnej výroby (bioTomal, 2022).

Tabuľka 4 Prehľad míľnikov spoločnosti bioTomal s.r.o.

Rok	Významná udalosť v živote spoločnosti
1989	Prvé pokusy s aplikáciou dravého roztoča <i>Typhlodromus pyri</i>
1992	Založenie spoločnosti bioTomal s.r.o. Distribúcia dravého roztoča <i>Typhlodromus pyri</i> Distribúcia biopreparátov na báze <i>Bacillus thuringiensis</i> Ochrana skleníkových kultúr pomocou bioagens
1993	Spoločnosť sa stala členom skupiny Biocont Group
1995	Produkcia dravého roztoča <i>Phytoseiulus persimilis</i>
1999	Pokusy s parazitickou osičkou z rodu <i>Trichogramma spp.</i> (spolupráca s Biocont s.r.o., CZ)

2000-2003	Poľné pokusy na území Maďarska
2002	Založenie združenia IPROVIN Slovakia
2004	Zahájenie pokusov proti lykožrútovi smrekovému <i>Ips typographus</i>
2005	Prvé úspešné veľkoplošné pokusy s aplikáciou feromónového mätenia samcov ("Mating disruption") Zahájenie vývoja systému ekologického vinohradníctva v SR
2007	Zahájenie vývoja systému ochrany ovocných drevín v ekologickom ovocinárstve
2009	Zahájenie vývoja systému biologickej ochrany poľných plodín Účasť na medzinárodnom projekte „cezhraničná spolupráca Vино-Envі (CZ-SK)“
2011	Zahájenie riešenia projektu cez <i>Agentúru výskum a vývoj</i> na vypracovanie aplikačných výstupov a ich generalizácia pre vypracovanie technologického postupu na použitie biopreparátu BoVeril v ochrane lesa
2011-2013	Účasť na medzinárodnom projekte AT-SK
2012-2014	Účasť na medzinárodnom projekte Istervin (SK-HU)
2016	Poľné pokusy na území Rakúska, Maďarska a Chorvátska
2018	Ukončenie projektu „Zavedenie výroby inovatívnych kvapalných hnojív“ financovaného z fondov EÚ

Zdroj: www.bioTomal.sk

3.2 Pracovné postupy

Pri písaní bakalárskej práce sme aplikovali viacero pracovných postupov, ako je deskripcia, analýza, syntéza, komparácia, štruktúrovaný rozhovor a SWOT analýza. Metódu deskripcie sme v práci aplikovali v rámci jej teoretickej časti, kde sme analyzovali dostupnú domácu a zahraničnú literatúru venujúcu sa malým a stredným podnikom, ako aj podpore malých a stredných podnikov z fondov Európskej únie. Spracované informácie z teoretickej časti predstavujú dôležité zdroje, východiská a závery pre praktickú časť práce.

Metódu analýzy sme použili v oboch častiach práce, teda aj v teoretickej časti, aj v časti praktickej. Analýza predstavuje metódu rozloženia celku na jednotlivé zložky, ktoré následne vytvárajú jadro skúmaného celku (Ochrana, 2019). V teoretickej časti bola analýza aplikovaná pri definovaní malého a stredného podnikania, pri vymedzení výhod a nevýhod malých a stredných podnikov, pri priblížení súčasného stavu malého a stredného podnikania v SR pri charakteristike bariér rozvoja malých a stredných podnikov, pri vymedzení štandardných a alternatívnych možnostiach financovania MSP a v neposlednom rade pri priblížení fondov a programov EÚ vytvorených pre podporu MSP. V praktickej časti sme analyzovali vybranú spoločnosť bioTomal s.r.o., na základe štruktúrovaného rozhovoru vyhodnotili vnútorné prostredie spoločnosti a vyhodnotili sme SWOT analýzu.

Metóda komparácie bola použitá v teoretickej časti práce, kde sme porovnali názory vybraných domácich i zahraničných autorov. Metódou syntézy sme podľa Ochranu (2019) v práci spájali získané vedomosti do jednotného celku.

V praktickej časti bakalárskej práce sme realizovali štruktúrovaný rozhovor. Podľa Kozla (2006) je vhodné tento postup zvoliť vtedy, ak chceme získať hĺbkový rozbor niektorých javov. Rozhovor považujeme za pomerne bežný postup ak chceme získať poznatky a o určitej problematike. Rozhovor predstavuje podľa Farkašovej (2006) interakčnú situáciu, kedy výskumník musí klať otázky vybranému respondentovi. Takýto rozhovor má jasné odborné zameranie, otázky v ňom položené sú štandardizované a zameriavajú sa na určité oblasti.

Ďalej sme v práci použili aj SWOT analýzu, ktorá slúži na analýzu konkurenčného prostredia spoločnosti bioTomal s.r.o. Kotler (2007) chápe SWOT analýzu ako stručný zoznam kritických faktorov, ktoré sú dané trhom, v rámci ktorého sú hodnotené silné a slabé stránky spoločnosti v porovnaní s jeho konkurenciou na trhu. SWOT analýza je skratka prvých písmen týchto anglických slov:

- S (STRENGTHS) – silné stránky,
- W (WEAKNESSES) – slabé stránky,
- O (OPPORTUNITIES) – príležitosti,
- T (THREATS) – hrozby (Kotler, 2007).

3.3 Spôsob získavania údajov a ich zdroje

Ako sme už uviedli, v bakalárskej práci sme realizovali štruktúrovaný rozhovor. Podľa Farkašovej (2006) je dôležité už pri príprave rozhovoru v jeho úvode informovať respondentov o tom, aká téma bude predmetom rozhovoru. Musíme si zadať cieľ rozhovoru, pripraviť si jeho štruktúru a rozhodnúť sa, akým spôsobom budeme odpovede spracovávať, či písomne alebo ich budeme nahrávať na vybrané médium (smartfon, diktafón a pod.). Otázkam musí výskumník venovať dostatočnú pozornosť. Je dôležité vymedziť okruhy, na ktoré sa chce výskumník pýtať a následne otázky formulovať. Pri formulácii otázok je dôležité mať na mysli to, že otázky by mali byť správne formulované, nemali by byť dlhé, mali by byť zrozumiteľné a prispôbolené respondentovým schopnostiam.

V úvode rozhovoru je nevyhnutné respondentu oboznámiť, prečo sme ho oslovili a s akým cieľom rozhovor realizujeme. Rovnako je dôležité upovedomiť respondentu o tom, či je tento rozhovor anonymný alebo nie. Stredná časť rozhovoru sa musí venovať výskumnému problému. Na konci rozhovoru výskumník musí zosumarizovať všetky získané informácie a poďakovať sa respondentovi za jeho ochotu a čas, ktorý mu venoval.. Formulácii otázok v rozhovore musí výskumník venovať dostatok pozornosti. Najdôležitejšie je stanoviť okruhy, na ktoré sa chceme pýtať a potom vytvoriť otázky. Pre jeden okruh stanovujeme viac otázok. Otázky musia byť správne formulované, krátke, zrozumiteľné a prispôbolené schopnostiam respondentu (Farkašová, 2006).

Pre potreby našej bakalárskej práce sme rozhovor viedli so zakladateľom spoločnosti bioTomal s.r.o., ktorý nám priblížil aktuálne fungovanie podpory z pohľadu osoby, ktorá sa v minulosti čerpaním podpory zaoberala a má s nimi osobnú skúsenosť. Zakladateľa spoločnosti sme kontaktovali telefonicky a dohodli si s ním online stretnutie prostredníctvom online platformy Google Meet. V úvode rozhovoru sme majiteľa spoločnosti bioTomal s.r.o. oboznámili s cieľom rozhovoru. Naším zámerom bolo získať údaje o skúmanej problematike. Pre zakladateľa spoločnosti bioTomal s.r.o. sme mali pripravených celkovo 8 otázok, na ktoré nám poskytol rozsiahle odpovede. Rozhovor sme realizovali v mesiaci máj 2022.

3.4 Použité metódy vyhodnotenia a interpretácie výsledkov

Odpovede, ktoré sme pri rozhovore získali, sme spracovali. Vďaka týmto odpovediam môžeme zhodnotiť súčasnú situáciu vo vybranej spoločnosti, ako aj jej realizované projekty z minulosti.

SWOT analýzu sme realizovali z dôvodu zistenia konkurenčného prostredia skúmanej spoločnosti. Zámerom SWOT analýzy bolo zhodnotiť jej silné a slabé stránky, príležitosti či ohrozenia v porovnaní s konkurenciou na trhu. SWOT analýza je spracovaná do tabuľky a slovne zhodnotená.

Súčasťou bakalárskej práce je návrh dvoch projektov, ktoré by spoločnosť v ďalších rokoch mohla realizovať. V závere svojej bakalárskej práce budeme odpovedať na vopred stanovené výskumné otázky a následne odporučíme návrhy a opatrenia, ktoré by mohli viesť v skúmanej firme k ďalším úspešným projektom podpory.

4 Výsledky práce

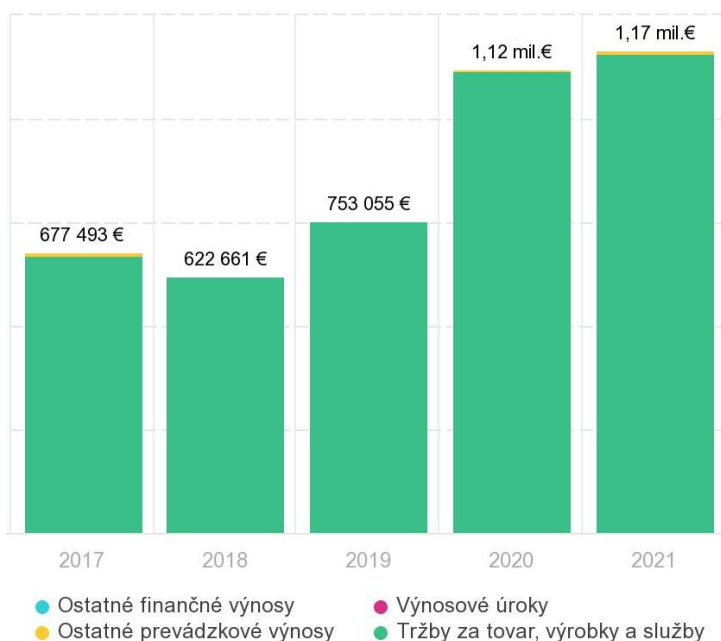
Nasledujúca časť bakalárskej práce predstavuje výsledky vlastnej práce, ktoré prezentujú hospodárske výsledky spoločnosti, vyhodnotenie realizovaného dotačného projektu spoločnosti bioTomal s.r.o., SWOT analýzu spoločnosti, jej obrat, možnosti aktuálnych dotačných programov a v závere ponúkneme návrh dotačného projektu, ktorý by mohla spoločnosť využiť v rámci energetickej úspornosti vo výrobných procesoch firmy.

4.1 Hospodárske výsledky spoločnosti bioTomal s.r.o.

Cieľ spoločnosti bioTomal s.r.o. je jasný a dlhodobý. Spoločnosť sa ho snaží dosiahnuť tým, že intenzívne participuje v rôznych projektoch ekologizácie poľnohospodárstva a lesníctva, ktoré sú v prospech prírody a pestovateľov. Zasadou spoločnosti bioTomal s.r.o. je dosiahnuť vysokú spokojnosť medzi svojimi zákazníkmi s kombináciou kvalitných prípravkov a poradenskej činnosti. Spoločnosť navyše poskytuje svojim zákazníkom poradenské služby v oblasti biologickej ochrany rastlín (bioTomal, 2022).

V súčasnosti spoločnosť bioTomal s.r.o. produkuje, distribuuje a zabezpečuje odborným poradenstvom vyše 70 prípravkov biologickej a biotechnickej ochrany rastlín nielen na Slovensku, ale aj v Česku, Rakúsku a Maďarsku.

Čo sa týka finančnej kondície spoločnosti bioTomal s.r.o., tú môžeme hodnotiť ako veľmi dobrú, o čom svedčia aj výsledky jej hospodárenia. Celkové výnosy spoločnosti boli v roku na úrovni 1,17 mil. Eur. Ak to porovnáme s ostatnými rokmi, tak sa výnosy spoločnosti v roku 2021 celkovo zvýšili o takmer polovicu oproti roku 2018.

Graf 3 Celkové výnosy spoločnosti bioTomal s.r.o. za obdobie 2017 – 2021

Zdroj: www.finstat.sk

Tržby spoločnosti sa tiež za posledné obdobie piatich rokov zvyšovali. V roku 2021 dosiahli tržby spoločnosti výšku 1,16 mil. Eur. Ak to porovnáme s ostatnými rokmi, tak sa tržby spoločnosti v roku 2021 celkovo zvýšili o takmer polovicu oproti roku 2018.

Graf 4 Tržby spoločnosti bioTomal s.r.o. za obdobie 2017 – 2021

Zdroj: www.finstat.sk

Zisky spoločnosti tiež za posledné obdobie rástli. V roku 2021 dosahovali zisky spoločnosti bioTomal s.r.o. hodnotu 64 737 Eur. Oproti roku 2017 je to takmer 5-násobné zvýšenie zisku. Spoločnosť však nebola každý rok zisková, v roku 2018 a 2019 bola dokonca v strate.

Graf 5 Zisky spoločnosti bioTomal s.r.o. za obdobie 2017 – 2022

Zdroj: www.finstat.sk

4.2 Vyhodnotenie realizovaných projektov spoločnosti bioTomal s.r.o.

Spoločnosť bioTomal s.r.o. nie je, čo sa týka čerpania podpory žiadnym nováčikom. V histórii firmy môžeme vidieť už jeden úspešne realizovaný projekt, a to projekt reg. č. 4.1 IN04/938 – „Zavedenie výroby inovatívnych kvapalných hnojív.“ V rámci programu OPVal bola spoločnosti schválená podpora na implementáciu nového druhu hnojiva *Biomit*. Jednalo sa o zavedenie do praxe výsledkov výskumu a vývoja dosiahnutého v rámci vývojového projektu. V rámci tohto projektu bola požadovaná dotácia vo výške 325 265 Eur. Projekt bol úspešne ukončený v roku 2018.

Predmetom projektu „Zavedenie výroby inovatívnych kvapalných hnojív“ bolo zavedenie výroby unikátnych kvapalných hnojív obsahujúcich zmes výťažkov bylín, ktoré sú prospešné pre vývoj rastlín, pričom generujú vyššiu odolnosť voči patogénom a znečisteniu životného prostredia. Tento projekt bol v súlade s podmienkami programu OPVal. Inovácia spočívala v úplne novom a prelomovom zložení kvapalných hnojív.

Tabuľka 5 Charakteristika inovácie podľa trhu, typu a stupňa

Ukazovateľ	Stupeň plnenia
Reakcia projektu na situáciu na trhu	Predkladaný inovačný projekt unikátne spája riešenie inovatívneho produktu a jeho výroby. Uvedením inovatívneho produktu na trh spoločnosť výrazne rozšíri svoje výrobné portfólio a predajné možnosti na existujúcich trhoch.

	Súčasne dostane príležitosť k otvoreniu trhov nových krajín v zahraničí.
Typ novosti projektu	Predkladaný inovatívny projekt zavádza celkom nové riešenie, ktoré vzniklo pomocou vlastného vývoja spoločnosti.
Stupeň novosti projektu	Projekt prináša nielen technicky zlepšený produkt, ale aj technicky zlepšený výrobný proces.

Zdroj: vlastné spracovanie

Celkové náklady projektu vrátane DPH predstavovali sumu 787 142,91 Eur. Oprávnené výdavky projektu predstavovali sumu 650 531,33 Eur. Dotácia bola žiadaná vo výške 325 265,67 Eur. Podrobná kalkulácia výdavkov rozpočtu je uvedená v tabuľke nižšie.

Tabuľka 6 Celkové náklady projektu (v Eur)

Položka	Cena (v Eur)
Celkové náklady projektu	787 142,91
Oprávnené výdavky projektu	650 531,33
Investičné výdavky projektu	632 550,81
Projektová dokumentácia	4 040,57
Stavebné úpravy	101 014,18
Stroje a zariadenia	508 303,37
HW a siete	10 505,47
SW a dáta	8 687,22
Neinvestičné výdavky projektu	17 980,52
Mzdy a poistné	12 121,70
Služby poradcom, expertom, štúdie, certifikácia a homologizácia výrobkov	5 656,79
Povinná publicita projektu	202,03
Neoprávnené výdavky projektu	136 611,58
Požadovaná dotácia	325 265,67

Zdroj: vlastné spracovanie

Realizácia spomínaného projektu bola predpokladom pre ďalší rast konkurencieschopnosti spoločnosti. V rámci projektu bol na trh uvedený inovovaný produkt, ktorého unikátne vlastnosti boli vyvinuté a otestované v rámci vlastného vývoja spoločnosti. Nižšie uvedená tabuľka ukazuje detailný prehľad oprávnených výdavkov projektu.

Tabuľka 7 Položkový rozpočet projektu (v Eur)

Položka	Cena (v Eur)
Stavebné výdavky	105 054,75
Projektová dokumentácia	4 040,57
Technické zhodnotenie stavieb	101 014,18
Stroje a zariadenia	508 303,37
Čistička materiálu	24 243,40
Plnička nádob	52 527,37
Baliaci stroj malý	34 344,82
Dátumovacie zariadenie	11 313,59
Stáčacia linka na kvapalné hnojivá	141 419,86
Robot	202 028,36
Dopravník do miešacieho zariadenia	14 141,99
Vysokozdvížný vozík	28 283,97
Hardware	10 505,47
PC	1 010,14
Čítačky čiarových kódov	9 495,33
Software	8 687,22
SW k PC	606,09
SW k čítačkám čiarových kódov	8 081,13
Neinvestičné výdavky	17 980,52
Mzdy a poistné	12 121,70
Služby poradcom, expertom, štúdie, certifikácia a homologizácia výrobkov	5 656,79
Povinná publicita projektu	202,03
Oprávnené výdavky celkom	650 531,33

Zdroj: vlastné spracovanie

Tento projekt bol úspešne ukončený v roku 2018. Tento projekt mal jednoznačne významný vplyv na vývoj obratu danej firmy. Inovácia nespočívala len novom produkte, ako uvádzal dotačný zámer, ale išlo aj o rozšírenie možnosti výroby a jej modernizáciu. Táto inovácia prispela k rozšíreniu produktového portfólia na súčasnú úroveň takmer 1000 produktov. Dovoľujeme si označiť projekt „Zavedenie výroby inovatívnych kvapalných hnojív“ za veľmi úspešný. Táto podpora dozaista prispela aj k súčasnej vynikajúcej kondícii firmy. Zároveň je táto moderná technológia využiteľná aj pre ďalšie výrobky, čo ešte viac podčiarkuje kvalitu projektu.

4.3 SWOT analýza

SWOT analýza sa realizovala za účelom posúdenia vnútorných schopností spoločnosti k naplneniu vybraného podnikateľského zámeru a súčasne za účelom podrobenia analýzy vonkajších podmienok, príležitostí a ohrození. Výhoda SWOT analýzy spočíva v jej vysokej prehľadnosti a pomerne rýchleho spracovania. Prostredníctvom silných a slabých stránok spoločnosti môžeme zistiť komplexný náhľad na spoločnosť na základe hĺbkovej analýzy vybraných funkcií. Môžeme hovoriť predovšetkým o tých funkciách, ktoré súvisia s čerpaním dotácií z EÚ, ktoré porovnávame s konkurenciou na trhu. Výsledok potom pozostáva z hodnotenia toho, v čom je komparovaná spoločnosť lepšia (silné stránky) a kde je potrebné, aby spoločnosť pridala (slabé stránky) pre dosiahnutie porovnateľnej úrovne s trhovou konkurenciou. Pre využitie atraktívnej príležitosti na trhu musí disponovať spoločnosť väčšou silou akú má jej konkurencia. Vďaka analýze silných a slabých stránok spoločnosti môžeme poukázať na jej možnosti do budúcnosti, poprípade na jej limity pre svoj ďalší rozvoj.

Tabuľka 8 SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
Spoločensky zodpovedné správanie vo vzťahu k životnému prostrediu	Slabšia informovanosť zákazníkov o svojom systéme ekologickej ochrany rastlín
Environmentálna politika	Výpadok kľúčových produktov počas sezóny z dôvodu vysokého dopytu po nich
Korporátne hodnoty	

Dobrá povest'	
Dlhoročné skúsenosti majiteľa spoločnosti s prevádzkou a vedením spoločnosti	
Úspešné čerpanie dotácií z EÚ	
Zavádzanie inovatívnych postupov a nástrojov	
Primerané ceny vzhľadom ku kvalite vyrábaných produktov	
Príležitosti	Ohrozenia
Vytvorenie nových produktov vo forme balíčkov podľa požiadaviek cieľových skupín	Spoločensky zodpovedná konkurencia
Nadviazanie spolupráce s ďalšími odberateľmi ako na domácom trhu, tak aj na trhu zahraničnom	Strata dobrej povesti
Zakladanie nových obchodných zastúpení	Nedostatok finančných zdrojov
Využitie dotácií/grantov	Legislatívne zmeny
Zvyšovanie výrobnnej kapacity	Obmedzenie dopytu
	Rast cien vstupov

Zdroj: vlastné spracovanie

K silným stránkam spoločnosti môžeme zaradiť predovšetkým spoločensky zodpovedné správanie vo vzťahu k životnému prostrediu, environmentálnu politiku, korporátne hodnoty, dobrú povest', dlhoročné skúsenosti majiteľa spoločnosti s prevádzkou a vedením spoločnosti, úspešné čerpanie dotácií z EÚ, zavádzanie inovatívnych postupov a nástrojov, primerané ceny vzhľadom ku kvalite vyrábaných produktov.

K slabým stránkam spoločnosti môžeme zaradiť slabšiu informovanosť zákazníkov o svojom systéme ekologickej ochrany rastlín a výpadok kľúčových produktov počas sezónu z dôvodu vysokého dopytu po nich.

K príležitostiam spoločnosti môžeme zaradiť predovšetkým vytvorenie nových produktov vo forme balíčkov podľa požiadaviek cieľových skupín, nadviazanie spolupráce

s ďalšími odberateľmi ako na domácom trhu, tak aj na trhu zahraničnom, zakladanie nových obchodných zastúpení, využitie dotácií/grantov a zvyšovanie výrobnnej kapacity.

Spoločnosť ohrozuje najmä spoločensky zodpovedná konkurencia, strata dobrej povesti, nedostatok finančných zdrojov, legislatívne zmeny, obmedzenie dopytu alebo rast cien vstupov.

4.4 Žiadosť o podporu projektu fotovoltaickej elektrárne

Žiadosť o podporu tvorí kľúčový dokument, podľa ktorého sa rozhodne o úspechu žiadosti. Ako sprievodca slúžia pri jeho tvorbe metodické pokyny a príručky riadiacich orgánov. Okrem elektronických a tlačенých príručiek majú žiadatelia k dispozícii aj špeciálne semináre alebo konzultácie s odbornými pracovníkmi riadiacich orgánov alebo sprostredkujúcich subjektov. V otvorených výzvach sú vždy presne špecifikované podmienky predloženia žiadosti o podporu, napr. typy a dĺžka podporovaných oblastí, územné zameranie či miera podpory, typ kompetentných žiadateľov atď. Podané žiadosti vyhodnocuje riadiaci orgán alebo inštitúcia ním poverená.

Žiadosť je možné podať dvoma spôsobmi, a to prostredníctvom:

- e-schránky – žiadosť sa podáva spolu so všetkými povinnými prílohami a podkladmi do vopred stanoveného termínu,
- v listinnej podobe na doručovaciu adresu **Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, Sekcia environmentálnych programov a projektov, Odbor posudzovania projektov, Karloveská 2, 841 04 Bratislava**, a to buď osobne v pracovné dni v čase 8:30 – 12:00 a 12:30 – 15:00, doporučenou poštou alebo kuriérskou službou.

Každá žiadosť o nenávratný finančný príspevok, ktorá je podávaná v listinnej podobe, musí byť označená:

- príslušným kódom výzvy (v našom prípade OPKZP-PO4-SC421-2018-46),
- celým názvom (menom) a adresou žiadateľa,
- názvom a adresou riadiaceho orgánu(v našom prípade Operačným programom Kvalita životného prostredia),
- názvom projektu,

- kódom žiadosti o nenávratný finančný príspevok, ktorý je vygenerovaný ITMS2014+ (13 miestny kód),
- nápisom „Žiadosť o poskytnutie NFP“ a „NEOTVÁRAŤ“.

Žiadosti o nenávratný finančný príspevok obsahujú viacero bodov, ktoré musí žiadateľ vyplniť. Sú to tieto konkrétne body:

1. **Identifikácia žiadateľa** – v tejto časti žiadateľ uvádza obchodné meno/názov, sídlo, štát, právna forma, IČO, DIČ, IČZ, či je subjekt platca DPH, IČ DPH / VAT a meno a priezvisko štatutára,
2. **Identifikácia partnera** - v rámci tejto výzvy sa nevyplňa,
3. **Identifikácia organizačnej zložky zodpovednej za realizáciu projektu** – vyplňa sa v prípade, ak za žiadateľa s právnou subjektivitou bude vecný výkon realizácie zabezpečovať organizačná zložka, ktorá vystupuje samostatne, ale nemá vlastnú právnú subjektivitu (napr. fakulta univerzity, odštepný závod bez právnej subjektivity a pod.), v prípade nášho projektu sa nevyplňa,
4. **Komunikácia vo veci žiadosti** – uvádzajú sa informácie o subjekte, ktorý bude komunikovať vo veci žiadosti, pričom sa uvádza subjekt, meno a priezvisko zodpovednej osoby, adresa na doručovanie písomností, email a telefonický kontakt,
5. **Identifikácia projektu** – v tejto časti žiadateľ uvádza názov projektu, jeho akronym (skratku), kód ŽoNFP, názov výzvy, NACE projektu, názov štátnej pomoci, kategóriu regiónu, vyjadrenie, či je projekt s relevanciou k regionálnym integrovaným územným stratégiám a projekt s relevanciou k udržateľnému rozvoju miest, ďalej sa uvádza identifikácia príspevku k princípu udržateľného rozvoja, identifikácia príspevku k princípu podpory rovnosti mužov a žien a nediskriminácia, názov operačného programu/Prioritnej osi, konkrétny cieľ projektu, kategorizáciu za konkrétne ciele, konkrétny cieľ projektu, oblasť intervencie, hospodárska činnosť projektu, typ územia, kde bude projekt realizovaný a forma financovania projektu,
6. **Miesto realizácie projektu** – v tejto časti sa uvádzajú informácie o umiestnení projektu, kde musí byť uvedený štát, región (NUTS II), vyšší územný celok (NUTS III), okres (NUTS IV), obec a v súvislosti s preukázaním majetkovo-právnych vzťahov má žiadateľ povinnosť v tejto časti uviesť špecifikáciu konkrétneho miesta realizácie aktivít projektu v rozsahu katastrálne územie, číslo listu vlastníctva, číslo parcely, ulica, orientačné/súpisné/parcelné číslo,

7. **Popis projektu** – táto časť žiadosti musí obsahovať stručný popis projektu, popis východiskovej situácie, spôsob realizácie aktivít projektu, situáciu po realizácii projektu a udržateľnosť projektu, administratívnu a prevádzkovú kapacitu žiadateľa,
8. **Popis cieľovej skupiny** – v rámci tejto výzvy sa neuvádza,
9. **Harmonogram realizácie aktivít** – v tomto bode sa uvádza celková dĺžka realizácie aktivít projektu, jeho predpokladaný začiatok a koniec,
10. **Aktivity projektu a očakávané merateľné ukazovatele** – uvádzajú sa všetky merateľné ukazovatele s ohľadom na vybraný typ aktivity. Z automaticky nadefinovaných merateľných ukazovateľov projektu musí žiadateľ stanoviť cieľovú hodnotu pre všetky relevantné merateľné ukazovatele projektu, ktoré sú definované v rámci prílohy č. 3 výzvy,
11. **Rozpočet projektu** – uvádzajú sa celková výška oprávnených výdavkov, percento spolufinancovania zo zdrojov EÚ, žiadaná výška nenávratného finančného príspevku a výška spolufinancovania z vlastných zdrojov,
12. **Verejné obstarávanie** – v tejto výzve sa tabuľka vyplňa primerane, teda túto časť žiadosti vyplní žiadateľ samostatne pre každé verejné obstarávanie, ktoré vyhlásil, zrealizoval alebo bude realizovať v rámci projektu. Pod pojmom „verejné obstarávanie“ sa pre účely vyplnenia tejto žiadosti myslí každá zákazka, predmetom ktorej je dodanie tovaru, uskutočnenie stavebných prác alebo poskytnutie služby, a to bez ohľadu na to, že sa na tieto zákazky nevzťahujú postupy obstarávania podľa zákona o verejnom obstarávaní – v prípade nášho projektu sa nevyplňa,.
13. **Identifikácia rizík a prostriedky na ich elimináciu** – v tejto časti by mal žiadateľ identifikovať riziká, ktoré by mohli pri realizácii projektu nastať, žiadateľ musí určiť závažnosť potenciálneho rizika a spôsob jeho eliminácie,
14. **Zoznam povinných príloh žiadosti o NFP** – zoznam obsahuje reálne predkladané prílohy k žiadosti,
15. **Čestné vyhlásenie žiadateľa**,
16. **Špecifické polia** – v rámci tejto výzvy sa nevyplňa.

4.5 Návrh projektu fotovoltaickej elektrárne

V oblasti energií, a to konkrétne výroba tepla z obnoviteľných zdrojov energie, je našim návrhom výstavba fotovoltaickej elektrárne. Plánovaná veľkosť elektrárne je navrhovaná na 800 metrov. Budova areálu bioTomal s.r.o. disponuje zošíkmenou strechou vhodnou na umiestnenie fotovoltaických panelov, a tak sa tento krok priamo ponúka.

Podklady na vytvorenie projektu pre fotovoltickú elektráreň sme čerpali od firiem, ktoré sa touto problematikou zaoberajú a nechali sme si vypracovať nezáväznú ponuku od vybranej spoločnosti. Z dôvodu GDPR si však táto spoločnosť neželala byť menovaná. V návrhu nezáväznej ponuky bola uvedená konkrétna plocha a účinnosť panelových článkov.

Tabuľka 9 Kalkulácia projektu pre fotovoltaické elektrárne

Výkon FVE(kPw)	Plocha FVE (m²)	Výroba elektriny FVE(MWh/rok)	Ročný zisk vyrobený FVE (Eur/rok)	Investícia (Eur)
150	787	141	8 423,71	163 947,70

Zdroj: vlastné spracovanie

Sme toho názoru, že kalkulácia potenciálnej fotovoltaickej elektrárne bez žiadnej podpory je skôr beh na trochu dlhú trať, kedy návratnosť investície je skoro po 20 rokoch a životnosť u týchto konkrétnych panelov bola predpokladaná na 30 rokov. Kalkuláciu projektu fotovoltaickej elektrárne bez podpory z EÚ prezentuje tabuľka 10 nižšie.

Tabuľka 10 Kalkulácia fotovoltaickej elektrárne bez podpory EÚ

Položka	Cena (Eur)
Oprávnené výdavky	
Fotovoltaické panely 20 ks	76 394,92
Konštrukcia na strechu 5 súborov	5 935,10
VE MPPT 150/70-Tr 4 ks	16 588,14

VE Multiplus 48/3000/35-50 4 ks	38 552,30
VE Venus 4ks	12 128,60
BMZ li-lon 48V 121,5Ah, 6,74 kWh ESS 7.0	3 348,25
Montáž FV panelov	4 232
Pomocný materiál HYBRID	2 104,10
Elektroinštalácia HYBRID	3 381,29
Rozvádzač HYBRID	1 283,00
Neinvestičné výdavky	
Administratíva spojená s projektom	607,21

Zdroj: vlastné spracovanie

Ak však zhodnotíme fakt, že pri 60% dotácii by bola suma za vybudovanie fotovoltickej elektrárne podstatne nižšia, bol by projekt pre spoločnosť bioTomal s.r.o. viac atraktívny. Potenciálnou podporou by došlo k skráteniu doby návratnosti o viac ako polovicu. Kalkuláciu fotovoltickej elektrárne s podporou EÚ prezentuje tabuľka 11 nižšie.

Tabuľka 11 Kalkulácia fotovoltickej elektrárne

Položka	Cena (Eur)
Oprávnené výdavky	
Fotovoltické panely 20 ks	76 394,92
Konštrukcia na strechu 5 súborov	5 935,10
VE MPPT 150/70-Tr 4 ks	16 588,14
VE Multiplus 48/3000/35-50 4 ks	38 552,30
VE Venus 4ks	12 128,60
BMZ li-lon 48V 121,5Ah, 6,74 kWh ESS 7.0	3 348,25
Montáž FV panelov	4 232
Pomocný materiál HYBRID	2 104,10
Elektroinštalácia HYBRID	3 381,29
Rozvádzač HYBRID	1 283
Neinvestičné výdavky	
Poplatky konzultačnej firme	4 048,09
Administratíva spojená s projektom	607,21
Podpora 60% oprávnených výdavkov	98 368,62

Celkové náklady pri úspešnom projekte podpory	70 234,38
---	-----------

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe návrhu projektu výstavky fotovoltaiickej elektrárne máme za to, že s pomocou dotácie by bol tento projekt pre spoločnosť veľmi zaujímavý a atraktívny. Aj napriek investícii, ktorú by musela spoločnosť do projektu vložiť, považujeme tento projekt za logický krok. Opierame sa predovšetkým o fakt, že v súčasnosti sa výrazne zvyšujú ceny za dodávku elektrickej energie a firmy musia rátať so zvýšenými nákladmi o 100 – 150%. spoločnosť tak môže výrazne ušetriť za náklady na elektrickú energiu a v duchu svojej filozofie môže byť jej výroba ešte viac ekologickejšia.

5 Diskusia

Cieľom bakalárskej bolo vymedziť a charakterizovať MSP v SR, identifikovať možnosti ich podpory s dôrazom na podporu z fondov EÚ a následne aplikovať získané teoretické poznatky v praxi. V zmysle stanoveného cieľa práce prezentuje nasledujúca kapitola závery bakalárskej práce v kontexte vyhodnotenia výskumných otázok, zhodnotenia problematiky dotácií a zhodnotenie návrhu projektu v kontexte čerpania dotácie z fondov EÚ. Na základe realizovaného rozhovoru so zakladateľom spoločnosti bioTomal s.r.o. môžeme zhodnotiť stanovené výskumné otázky.

V prvej otázke, či *disponuje firma bioTomal s.r.o. zamestnancami, ktorí sa špecializujú iba na využitie programov podpory podnikania* sme zistili, že spoločnosť disponuje jedným zamestnancom, ktorý sa v rozsahu približne 30% fondu pracovného času venuje problematike získania dotácií. Jedná sa o vysokoškolsky vzdelaného zamestnanca ekonomického zamerania. Jeho náplň práce spočíva v príprave a riadení vybraných projektov, ktoré môžu strategicky vplývať na rozvoj firmy.

V druhej otázke, či *je v súčasnosti dostupný nový dotačný titul, na ktorý by skúmaná firma mohla dosiahnuť* sme zistili, že momentálne nemá spoločnosť bioTomal s.r.o. pripravený žiadny projekt, na ktorý by mohla čerpať dotáciu.

V tretej otázke sme chceli zistiť, či *používa bioTomal s.r.o. externú pomoc na čerpanie verejnej podpory*. Ako nás zakladateľ spoločnosti informoval, spoločnosť využila pri realizovanom projekte služby externých poradcov, a to najmä z dôvodu zložitého nastavenia administratívnych podmienok dotačných programov. Externí poradcovia tiež organizovali pre spoločnosť výberové konanie. Vďaka tomu mohla spoločnosť garantovať formálnu správnosť a transparentnosť realizovaného projektu. V dôsledku využitia externých poradcov sa zaistuje bezchybný priebeh celého dotačného procesu, pričom pri projekte potom nedochádza ku kráteniu výšky dotácií. Jediné negatívum externých poradcov vidíme v tom, že je ich služba spoplatnená, čo v prípade skúmanej spoločnosti predstavovalo nie malé finančné prostriedky.

Poslednou otázkou sme chceli zistiť, či *by dokázala spoločnosť bioTomal s.r.o. stať sa úspešnou bez dotačných programov*. Podľa zakladateľa spoločnosti by sa firma celkom iste mohla stať úspešnou aj bez programov podpory podnikania. Avšak všetky investície by určite prebiehali v dlhšom časovom rámci. Súhlasíme s tým, čo zakladateľ spoločnosti povedal, že *„prvotným cieľom poskytovania dotácií bolo prevažne pomôcť schopným*

a úspešným k rýchlejšiemu rastu“. A my dodávame, tak prečo tieto dotácie nevyužiť, ak je taká príležitosť.

5.1 Zhodnotenie dotačnej problematiky

Z rozhovoru so zakladateľom spoločnosti bioTamal s.r.o. vyplýva, že asi najväčším problémom súčasného nastavenia podpory z fondov EÚ je ich administratívna náročnosť. V súčasnej dobe je ťažko predstaviteľné, že by malý alebo stredný podnik dokázal túto činnosť svojimi internými silami zvládnuť. Teda v tomto smere vidíme najväčšiu nevýhodu celého procesu získavania podpory.

Veľké pozitívum naopak vidíme v podpore úspešných spoločností, ktoré sa vďaka podpore môžu ešte rýchlejšie rozvíjať a následne uspieť na zahraničných trhoch poprípade dokážu svoju výrobu pretransformovať vďaka podpore na ekologickejšiu. Tu sa samozrejme jedná o veľmi dobrú investíciu poskytovateľa podpory, nakoľko je tu aj rýchla návratnosť v podobe následných daňových príjmov a ďalších pozitívnych prínosov, ako môže byť napríklad aj vytváranie nových pracovných miest.

Keďže sme v súčasnom programovom období 2021 – 2027 viac menej na začiatku, odporúčame malým a stredným podnikom v Slovenskej republike, aby sa do nasledujúceho programového obdobia čo najviac zapojili. V tomto období by prostriedky mali smerovať prevažne do priemyslu 4.0, výskumu či vývoja a ekologických projektov. Takto nastavené portfólio má z nášho pohľadu určite zmysel, avšak by sme tiež podporili viac prostriedkov pre vedu a vzdelávanie. Jedným z dôvodov pre tento argument je fakt, že priemysel 4.0 počíta s odborne vzdelanými pracovníkmi, ale tí na slovenskom trhu práce výrazne absentujú.

5.2 Zhodnotenie návrhu opatrenia

Spoločnosti bioTomal s.r.o. sme navrhli projekt na inštaláciu fotovoltaikej elektrárne v rámci Operačného programu *Kvalita životného prostredia* (Investičná priorita 2 prioritnej osi 4: *4.2 Podpora energetickej efektívnosti a využívania energie z obnoviteľných zdrojov v podnikoch (PODNIKY)*). Predkladaná kalkulácia spočívala v dvoch variantoch, kde prvý variant kalkuloval projekt bez podpory iba s príspevom vlastných finančných

prostriedkov a druhý variant kalkuloval projekt s podporou za príspevnia 60% investičných nákladov z dotácie EÚ v rámci vyššie spomenutého projektu.

Operačný program Kvalita životného prostredia (4.2 Podpora energetickej efektívnosti a využívania energie z obnoviteľných zdrojov v podnikoch (PODNIKY)). Účelom tejto podpory je poskytnutie finančného príspevku na podporu investícií do zariadení, ktoré využívajú obnoviteľné zdroje energie. Vďaka tomu je možné prispieť k zníženiu emisií skleníkových plynov a k zníženiu závislosti na dovoze energie, najmä fosílnych palív. V rámci tohto programu je možné na jeden projekt poskytnúť 20 tisíc až 2 milióny Eur. Podpora je určená fyzickým alebo právnickým osobám, ktoré disponujú oprávnením na podnikanie. Žiadateľom môžu byť malé, stredné a veľké podniky, pre ktoré je poskytovaná 60% výška príspevku. V rámci spomínaného projektu je možné použiť finančné prostriedky aj na nami navrhovaný projekt, teda na rekonštrukciu a modernizáciu stavebných objektov v oblasti priemyslu a služieb pre zníženie ich energetickej náročnosti.

Ako z výsledkov práce vyplynulo, variant bez podpory vyšiel s pomerne dlhou návratnosťou, a to takmer 20 rokov. Avšak na zohľadnenie skutočnosti, že firma sa snaží byť šetrná svojimi produktmi k životnému prostrediu, by sme tento logický krok uvítali, aj keby spoločnosť realizovala náš návrh aj bez dotácie z EÚ. Variant s podporou z dotácií EÚ má návratnosť v časovom horizonte okolo 10 rokov. Avšak s prihliadnutím na súčasný trend zdražovania elektrickej energie môže táto návratnosť byť podstatne nižšia. To pomôže spoločnosti šetriť svoje náklady, ktoré môže ďalej investovať (do technológie, vývoja produktov, do svojich zamestnancov).

Na záver je dôležité poznamenať, že aj napriek snahe spoločnosti bioTomal s.r.o. realizovať projekt na inštaláciu fotovoltickej elektrárne prostredníctvom fondov z EÚ, aj napriek kvalitne pripravenému projektu, nemá spoločnosť garanciu, že spomínaný projekt bude schválený a spoločnosť bude môcť čerpať dotáciu na jeho realizáciu. Schvaľovanie dotácií je v podmienkach Slovenskej republiky pomerne náročný proces.

Záver

Bakalárska práca sa zaoberala malými a strednými podnikmi, ich financovaním a podporou z Európskych fondov. Zámerom bakalárskej práce bolo charakterizovať funkciu malých a stredných podnikov a identifikovať možnosti ich podpory s dôrazom na podporu z fondov Európskej Únie. Cieľom bakalárskej práce bolo vytvoriť vo vybranej spoločnosti návrh financovania projektu z Európskej únie v rámci aktuálne otvorených výziev Operačných programov, posúdenie a zhodnotenie efektívnosti tohto projektového zámeru pri využití dotácií z fondov EÚ v kontexte podrobného preštudovania a získania poznatkov o spôsoboch a možnostiach čerpania dotácie z fondov EÚ a posúdenia investičných možností firmy s využitím analýzy trhu, konkurencie a vonkajších faktorov ovplyvňujúcich jej chod.

V teoretickej časti bakalárskej práce sme sa venovali súčasnému stavu riešenej problematiky doma a v zahraničí, pričom sme sa zamerali na členenie malých a stredných podnikov, bližšie sme špecifikovali výhody a nevýhody týchto podnikov. Ako ďalšie sme spomenuli význam malých a stredných podnikov, súčasný stav na Slovensku, bariéry rozvoja malých a stredných podnikov a tiež sme v práci riešili štandardné a alternatívne možnosti financovania a finančnej podpory malých a stredných podnikov.

V praktickej časti bakalárskej práce došlo k stanoveniu štyroch výskumných otázok. Následne sme predstavili skúmanú spoločnosť bioTamal s.r.o. Ďalej sme predstavili a zhodnotili úspešne absolvovaný projekt, na ktorý spoločnosť čerpala podporu z dotácie EÚ. Cieľom projektu bolo rozšírenie produktového portfólia o inovatívny produkt, avšak technológia zaobstaraná na tento produkt má širšie využitie, v dôsledku čoho pomáha rozširovať produktové portfólio spoločnosti.

Súčasťou praktickej časti bola aj SWOT analýza silných a slabých stránok spoločnosti, jej príležitostí a ohrození. K silným stránkam spoločnosti môžeme zaradiť predovšetkým spoločensky zodpovedné správanie vo vzťahu k životnému prostrediu, environmentálnu politiku, korporátne hodnoty, dobrú povesť, dlhoročné skúsenosti majiteľa spoločnosti s prevádzkou a vedením spoločnosti, úspešné čerpanie dotácií z EÚ, zavádzanie inovatívnych postupov a nástrojov, primerané ceny vzhľadom ku kvalite vyrábaných produktov. K slabým stránkam spoločnosti môžeme zaradiť slabšiu informovanosť zákazníkov o svojom systéme ekologickej ochrany rastlín a výpadok kľúčových produktov počas sezóny z dôvodu vysokého dopytu po nich. Príležitosti spoločnosti vidíme vo vytvorení nových produktov vo forme balíčkov podľa požiadaviek cieľových skupín,

nadviazaní spolupráce s ďalšími odberateľmi ako na domácom trhu, tak aj na trhu zahraničnom, zakladaní nových obchodných zastúpení, využitií dotácií/grantov a zvyšovaní výrobnnej kapacity. Spoločnosť ohrozuje najmä spoločensky zodpovedná konkurencia, strata dobrej povesti, nedostatok finančných zdrojov, legislatívne zmeny, obmedzenie dopytu alebo rast cien vstupov.

Spoločnosť bioTomal s.r.o. sme navrhli projekt na inštaláciu fotovoltaikej elektrárne v rámci Operačného programu Kvalita životného prostredia (Investičná priorita 2 prioritnej osi 4: 4.2 Podpora energetickej efektívnosti a využívania energie z obnoviteľných zdrojov v podnikoch (PODNIKY)). Výstavba fotovoltaikej elektrárne s podporou z dotácií EÚ má v porovnaní s projektom bez podpory z fondov EÚ návratnosť v časovom horizonte o viac ako polovicu nižšia, teda okolo 10 rokov. Ak však prihliadneme na súčasný trend zdražovania elektrickej energie, môže táto návratnosť byť podstatne nižšia. To pomôže spoločnosti šetriť svoje náklady, ktoré môže ďalej investovať (do technológie, vývoja produktov, do svojich zamestnancov).

Zoznam použitej literatúry

FETISOVÁ, E., VLACHYNSKÝ, K., SIROTKA, V. 2004. Financie malých a stredných podnikov. Bratislava: Edícia Ekonómia, 2004, s. 7. ISBN 80-890-4787-4

STRÁŽOVSKÁ, E., STRÁŽOVSKÁ, L. 1999. Malé a stredné podniky. Bratislava: Ekonóm, 1999, s. 11. ISBN 80-225-1186-2

CIBÁKOVÁ, V., STRÁŽOVSKÁ, E. 2001. Podnikanie v službách a obchode. Bratislava: SOFA, 1994. ISBN 80-85752-17-4

SEDLÁK, M. 1995. Malé podniky v trhovom hospodárstve. Hospodárske noviny, č. 15, 1995

OECD. Small and Medium-sized Enterprises. Technology and competitiveness. Paríž: 1993, s. 20.

HONTYOVÁ, K., LISÝ, J., SATKOVÁ, B. 1999. Základy ekonómie a ekonomiky. Bratislava: Ekonóm, 2000/2001. ISBN 80-225-1353-9

ENTERPRISES IN EUROPE FOURTH REPORT, office for official publications of European Communities Luxembourg 1997, s. 16.

Internetové zdroje:

ZAKONYPRELUDI. Zákon č.455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní . [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1991-455>

SLOVLEX. Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov . [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/513/>

SLOVLEX. Zákon č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci . [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1999/231/>

SLOVLEX. Zákon č. 203/2004 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci v znení neskorších predpisov a o zmene niektorých zákonov
. [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/203/>

ZAKONYPRELUDI. Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní
. [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-343>

ZAKONYPRELUDI. Zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov
. [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2002-395>

EUROEKONOM. Význam malého a stredného podnikania v SR
. [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.euroekonom.sk/vyznam-maleho-a-stredneho-podnikania-v-sr/>

EUROEKONOM. Bariéry rozvoja a vytváranie vhodného prostredia pre msp
. [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.euroekonom.sk/vyznam-maleho-a-stredneho-podnikania-v-sr/>

EUROEKONOM. Financovanie malých a stredných podnikov
. [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.euroekonom.sk/financovanie-malych-a-strednych-podnikov/>

SBAGENCY. Využívanie alternatívnych zdrojov financovania MSP
. [online]. 2021. Dostupné na: http://www.sbagency.sk/vyuzivanie_alternativnych_zdrojov_financovania_msp.pdf

PARTNERSKADOHODA. Fondy EU
. [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.partnerskadohoda.gov.sk/fondy-eu/>

bioTOMAL. *O nás*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-10]. Dostupné na: <https://biotomal.sk/o-nas/>.

EUROFONDY. *Program Digitálna Európa na roky 2021 – 2027*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-24]. Dostupné na: <https://www.eurofondy.gov.sk/programy-eu/index.html>.

EUROFONDY. *Program Jednotný trh*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-24]. Dostupné na: <https://www.eurofondy.gov.sk/programy-eu/index.html>.

EUROFONDY. *Program LIFE*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-24]. Dostupné na: <https://www.eurofondy.gov.sk/programy-eu/index.html>.

EUROFONDY. *Nástroj na prepájanie Európy – CEF*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-24]. Dostupné na: <https://www.eurofondy.gov.sk/programy-eu/index.html>.

EURÓPSKA KOMISIA. *Horizont Európa*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-02]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/horizon-europe_sk

EURÓPSKA KOMISIA. *COSME – Európsky program pre malé a stredné podniky*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-02]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/growth/smes/cosme_eu.

EURÓPSKA KOMISIA. *Program EÚ v oblasti zamestnanosti a sociálnej inovácie (EaSI)*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-02]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sk&catId=1081>.

EURÓPSKA ÚNIA. *Jednotný vnútorný trh bez hraníc*. [online]. 2022. [cit. 2022-03-20]. Dostupné na: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/single-market_sk.

FINSTAT.SK. *Celkové výnosy spoločnosti bioTomal s.r.o. za obdobie 2017 – 2021*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-02]. Dostupné na: www.finstat.sk.

FINSTAT.SK. *Zisky spoločnosti bioTomal s.r.o. za obdobie 2017 – 2021*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-02]. Dostupné na: www.finstat.sk.

FINSTAT.SK. *Tržby spoločnosti bioTomal s.r.o. za obdobie 2017 – 2021*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-02]. Dostupné na: www.finstat.sk.

TOTALMONEY.SK. *Faktoring*. [online]. 2022. [cit. 2022-03-20]. Dostupné na: <https://totalmoney.sk/slovník/F/faktoring/>.

TOTALMONEY.SK. *Forfaiting*. [online]. 2022. [cit. 2022-03-20]. Dostupné na: <https://totalmoney.sk/slovník/F/forfaiting/>.

ZELINKA, J. *Eurofondy a plán obnovy v PO 2021 – 2027*. [online]. 2022. [cit. 2022-06-16]. Dostupné na: <https://www.grantexpert.sk/eurofondy-a-plan-obnovy-2021-2027/>.

Prílohy

Rozhovor so zakladateľom spoločnosti bioTomal s.r.o.

1. Ako hodnotíte súčasný systém nastavenia podpory podnikania v Slovenskej republike?

Hodnotím ho ako pomerne náročný. Náročná je administratíva, kedy dnes už takmer nie je predstaviteľné, aby si začínajúci subjekt tento proces administroval sám. Zvyšovanie náročnosti celého procesu spolu so znižovaním miery poskytovaných dotácií v určitej fáze spôsobia, že dotácie prestanú byť pre firmy zaujímavé. V prípade, že by mali byť dotácie do budúcnosti ďalej poskytované a využívané je potrebné celú problematiku zjednodušiť a sprehľadniť.

2. Používa vaša firma nejakého externého dodávateľa projektov?

Áno, ako som už spomenul, bez externých odborných poradcov by sme dnes už neboli schopní o dotácie žiadať a celý proces oadministrovať. Ako príklad by som uviedol organizáciu výberových riadenie, kedy angažovanie takého poradenského subjektu zaisťuje transparentnosť a priehľadnosť daného procesu, a práve vďaka tomu, že sme využili externého dodávateľa, tak v podstate nedochádza ku kráteniu výšky dotácií. Avšak ich služby sú platené, v našom prípade sa jedná o významné sumy.

3. Dokázate si predstaviť podnikanie bez podpory?

Áno, to si rozhodne dokážeme! Takto aj naše podnikanie začalo a v prvých rokoch úspešne prebiehalo, hoci to neboli roky jednoduché. Je jasné, že dotáciami má záujem štát ovplyvniť cieľové oblasti, tzn. napr. zamestnanosť, konkurencieschopnosť, vplyv na životné prostredie a sociálnu oblasť, ale budúcnosť je zrejme taká, že pomoci v podnikaní nebudú takmer využívané.

4. Disponuje vaša spoločnosť zamestnancami, ktorí sa zaoberajú iba programami podpory podnikania?

Naša firma má vysokoškolsky vzdelaného zamestnanca (ekonomický smer), ktorý sa touto problematikou zaoberá v rozsahu zhruba 30% fondu pracovného času (projektový manažér). Jeho náplňou sú projekty a niektoré projekty spĺňajú aj dotačné kritériá.

5. Stala by sa spoločnosť bioTomal s.r.o. úspešnú aj bez podpory?

Áno, sme presvedčení, že by sa naša spoločnosť stala úspešnou aj bez dotačnej pomoci, napriek tomu je nepochybné, že by investície prebiehali v dlhšom časovom rámci.

6. Jedným slovom najväčší problém súčasnej podpory?

Administratívna náročnosť.

7. Ako plánujete nové projekty?

Plánovanie nových projektov u nás prebieha neustále, ale mení sa ich zameranie. Zo skoršieho obstarávania základných výrobných prostriedkov sa dnes posúvame stále viac do sféry výskumu vývoja a robotizácie pri zachovaní šetrného prístupu k životnému prostrediu.

8. V akej oblasti vnímate, že chýba podpora?

Myslím si, že dosť veľký priestor je ešte v investíciách do zanedbaných výrobných areálov, ktoré sú ekonomicky neefektívne s nedoriešeným energetickým zázemím a navyše často aj nepriaznivou ekologickou bilanciou. Vytváranie pracovných miest aktuálne stratilo dôležitosť vzhľadom k našej nízkej zamestnanosti, ale všetci vieme, že toto je iba dočasný stav a vytváranie pracovných miest bude veľmi žiaduce.